

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №11 (49)
(кастырнік)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС

«НАВІНЫ»: падзеі літаратурна-грамадскага жыцця.....	c. 2
«ПАЭЗІЯ»: новыя вершы Васіля ЗҮЕНКА.....	c. 3
«ПРОЗА»: алавяданне Віталя БЫЛЯ	c. 4
«ПАЭЗІЯ»: вершы Макса ШЧУРА.....	c. 5
«ПЕРАКЛАД»: «Хто забіў Паламіна Маляро» ад нобельскага лаўрэата Марыё Варгаса ЛЬЁСА	c. 6-7
«ЧЫТАЛЬНЯ»: заканчэнне дэбютнай аповесці Сяргея ЕГАРЭЙЧАНКІ	c. 8-9
«ПРОЗА»: алавяданне Алеся ТАРАНОВІЧА	c. 10
«ШКАЛЯРЫЙ»: урок беларускай гісторыі ад Уладзіміра АРЛОВА	c. 11-12
«ЭСЭ»: згадкі Яўгена ЛЕЦКІ пра Міколу ДЗЯШКЕВІЧА	c. 13
«КРЫТЫКА»: літагляд новага нумара часопіса «ДЕЯСЛОУ» ад Легала	c. 14-15
«СВЕТ»: літнавіны замежжа, акцыя і конкурс	c. 16

АКТУАЛІІ

ГОНКА БЕЗ ПРАВІЛАЎ, АБО ЯК Я ЗБІРАЛА ПОДПІСЫ ЗА РЫМАШЭУСКАГА

Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, паэтэса, валанцёр

У адрозненні ад іншых
валанцёраў, якія пачыналі
абход з суседзяў ці знаёмых,
я адразу падалася ў чужы
дом. Першы збор выдаўся
ніядальным і стрэсавым.

Суботнім вечарам дзве трэці
кватэр проста не падавалі
прыкметаў жыцця. Хто аказаўся
дома, нават не цікавіўся, за каго
з 17-ці можна пастаўіць подпіс.
(Так, дарэчы, было не раз.) Ху-
дарлявы малады чалавек строга
папытаўся: «Вы ведаце, у якой
краіне вы жывеце?». «Здагадваю-
ся», — адказала я. Але аўтографа
так і не даў. Нарэшце адгукунуўся
неабыкавы мужчына, расплачоў-
гаворку. Яго тэзісы звязліся да
таго, што «ўсё роўна будзе ён, бо
схлусяць». Людзі, даведаўшыся
пра мэту майго візіту, часта ніяка-
велі, губляліся, проста палохалі-
ся. Тэлестрашылкі пра апазіцію
зрабілі сваю чорную справу.

Другім разам я трапіла ў загля-
ны дом, дзе расхалёпаны ўсе лод-
жы і шмат адноўковых дзвярэй
без нумароў, а то і без званкоў. Офи-
сы ту размисціліся, ці што? Адна з
жыхарак «запала» на тое, што наш
прэзідэнт хрысціянін. Сказала,
што наведвае баптысцкую царкву
«Галгофа», і вельмі спачувала
ўсім, хто ўвіязаўся ў гэтую гонку без
правілаў. Падпісалася і маладзіца
з дзвюма жэўжыкамі. Муж толькі
маўкліва назіраў з канапы.

За другі вечар «падпісантаў» у
май падпісным лісце прыкметна
прыбавілася. У трэцім дому ўжо
адчынілі многія. Або коратка
казалі «не», або падтрымлівалі.
Падчас прызнаваліся: «Я за Лу-
кашэнку», «Вашае права», — гава-
рыла я і ў агітацыю не кідалася.
Націскало чарговую кнопкую — і
выходзіць колішняя знаёманая па
працы ў «ЛіМе». Бачу з калідора
каталіцкі абраз, выйшаў сын-
прыгражун. Абое праявілі тант і
разуменне сітуацыі. С. нясмел
пацікаўлася: «І не баіцеся вы
адна хадзіць? Людзі ж розныя...»

Ужо што розныя — гэта факт.
Высоўвае галаву нізенькі мужы-
чоку трусах — прыязны, адкрыты.
Кажа: «А жонкі няма дома. — А ў
вас пашпарт ёсьць? — Ёсьць. А хіба
можна аднаму падпісвацца?».

Дзябламу асілку з дзяўчатага
паверха я памылкова пазваніла
двойчы. Той таксама ў трусах,

катэгорыя запілялі: «А я падпісаўся
ўжо» альбо «А ў нас на работе
збіралі пашпарты».

У пікетах на станцыйных метро
справа ішла жывей. З людскага
патоку, што цёк міма, раз-по-
раз вылучаліся жадаючыя ад-
дача подпісі за альтэрнатыўнага
палітыка. Некаторыя прынцып-
паведвалі ўсе пікеты і пра-
казалі: «Падпішуся за ўсіх, акрамя
аднаго». Хто вызначыўся, мэтава
прыбягалі падпісанца за кагось
асобнага з дэмакратай. Яшчэ адна
катэгорыя грамадзінаў (часцей
пажылых) спынялася дзеля таго,
каб распачаць дыскусію тыпу «А
які сэнс у гэтых подпісах? Усё роў-
на нічога не зменіцца». З агідай і
нянавісцю — але шэптом — людзі
выказваліся пра выбарчы закон
і пра Ярошыну. Цікавіліся, хто
колькі подпісі набраў, хто вый-
шаў ужо на сто тысячаў. Набраць
такую колькасць па адным, скажу
я вам, неймаверна цяжка.

Найбольш актыўнічай дужы
пол, асабліва майго веку і старэй-
шыя. Я іх прости запаважала!
Мала таго, што палітычна пад-
каваныя, дык яшчэ і пашпарты
пры сабе носяць. Адзін, праўда,
непрыемна здзіўлю. На яго думку,
нам трэба кінуцца ў ножкі Расіі,
каб узяла да сябе ў якасці адной з

абласцей. Ідзіце, кажу, мужчына,
сваёй дарогай і не выдумляйше
усялякіх жахаў.

Ва ўсіх пікетчыках падстаўкі
з партрэтамі прэтэндэнтаў. Ві-
зуальная інфармацыя — вялікая
рэч. Нават малодшыя школьнікі
азіраліся на планшэты, хадзі-
цаўкі побач маглі не павярнуць
галавы. Хлапчук гадоў дзесяці
падняўся на дыбкі, зазіруў у
твар «нашага», а потым пап-
расіў ягоную візітку. Заціснуў у
жменьку і пайшоў задаволены.
Гэтыя падрастуць і прагаласуюць
правільна...

Адна дамачка таксама падгля-
далася, а потым спытала наконт
праграмы Віталя Рымашэўскага.
Я коротка распавяяла пра базавыя
каштоўнасці, пра неабходнасць
маралі ў палітыцы... «Как это по-
литика может быть моральной?
— здзіўлялася суразмоўніца. — Это
невозможно.»

Жанчына, што прадставілася
экстрасенсам, доўга трymала
руку на выяве, але нічога толкам
так і не вызначыла.

Расхрыстаны мужык на падпіт-
ку хадзіў туды-сюды і даваў свае
каментары наконт прэтэндэнтаў:
«Адзін — эканаміст, другі — ар-
тыст, трэці — баптыст... (адпавед-
на — Раманчук, Някляеў, Рымаш-

шэўскі). I сам рагатаў ад уласнага
красамоўства...

У пікетах у асноўным стаяла
моладзь. У знак салідарнасці пад-
пісалі адзін другому. Хто спакой-
на чакаў зацікаўленых людзей, а
хто мог і падзываць: «Падтрымай-
це нашага кандыдата». Аднойчы
пасля абеду з'явіўся пікет ад Міхал-
евіча, валанцёр-зазывала гучна
выгукваў: «Дайце шанец маладым
папітъкам!». Зборшчыкі прыкмет-
на захваляваліся, а дзяўчатаў ад
суседняга стала нават спрабавалі
яго перакрычаць.

Часцей за ўсё чамусьці мы
аказваліся побач з пікетамі Сан-
нікава. Тыя да нас ставіліся памя-
ркоўна і маглі нават у час дажджу
прытуліць у сваёй палатцы.

Народ, што знаёміўся з нашым
«маладым, ды раннім», падчас
чапляўся да беларускамоўнага
тексту. Маўляў, чаму па-расійску
не напісалі? Мы тут жа прапаноў-
валі перакласці для тых, хто не
разумее. Мажны мужчына на Кун-
цаўшчыне зноў задаў тое ж сакра-
ментальнае пытанне: «Вы знаете,
в какой стране вы живете? Вы
давно разговаривали на беларус-
ском языке?». Запэўніла яго, што
не пазней, як сёння, і нагадала пра
дзвюхмоў. Маю напарніцу ні з
таго, ні з сяго мінчанка гадоў 50-ці
абазвала фашысткай. Згадаліся
сумнавядомыя тэлефальшыўкі
90-ых ды іх стваральнік, што ат-
рымаў заслужаную аплявуху. Ну
як не падысці і не падтрымаць
кандыдатуру Статкевіча?

Пра хрысціянскую дэмакратию
нікто не мае аніякага паніцца.
Тлумачыла, як магла. Прыводзіла
у прыклад Германію, дзе такая
партыя знаходзіцца ва ўладзе.
У падпісчыкаў падчас выкліку
недауменне лагатып незарэгістра-
ванай партыі — стылізаваная
кветка. «Гэта што — хары Рама,
хары Крышна?» — пацікавілася
дзяўчына ў свайго спадарожніка.
Яшчэ адзін усур’ёз даводзіў, што
гэта масонскі знак. «І граматныя,
і дурнія адначасова», — прыйшла
яды сунмай высновы. Аднак людзі
такія, якія ёсць. Іншыя нам з неба
не спусцяць і з другой краіны не
звязаць. Кепска тое, што вырасла
індывіферэнтная да палітыкі мол-
адзь, а сталья выглядаюць апа-
тычнымі і зняверанымі. Маўляў,
навошта спаборніцаць і заганяць
коней, калі пераможца чакае ў кустах
на фінішы? Навошта я нагадва-
ла ім пра жабку, якая біла лапкамі
у малац? Я сама сабе здавалася
такой жа стомленай, але ўпартай
жабкай, якая насуперак усяму
трымаеца на плыту і выконвае
свой грамадзянскі аваязак.

Гэтыя шэрагі пікетаў усталіцы
ды іншых гарадах — як лапіна
чыстай вады ў стаячым балоце, як
глыток кіслароду ў загазаваным
асяроддзі, як пробліск годнай буд-
учыні. Толькі пачутае пытанне
не выходзіць з галавы: ці разуме-
ем мы, у якой краіне жывём?

НАВІНЫ

► КОНКУРС

ПОМНІКІ КУПАЛУ І КОЛАСУ

Міністэрства культуры
Беларусі абвесціла конкурс
на стварэнне эскізінага
праекта помніка Янку Купалу
і Якубу Коласу ў Варшаве.
Арганізатарамі конкурса
стали Акадэмія мастацтваў і
Беларускі саюз мастакоў.

Мэта конкурса — пошук найлепшага варыянта помніка, які плануецца ўсталяваць у парку «Марское вока» ў Варшаве.

Паводле патрабаванняў арганізатораў эскізы праект павінен найбольш выразна і дакладна передаваць вобразы Янкі Купалы і Якуба Коласа на аснове гісторычных звестак пра жыццё і творчасць пісьменнікаў. Удзел у конкурсе могуць узяць скульптары, якія маюць адпаведную професійную адукацыю.

Будучы помнік абавязковы павінен адпавядаць наступным

патрабаванням: яго кампазіцыйнае і пластычнае выкананне павінна быць выканана ў найлепшых традыцыйных класічнага і нацыянальнага манументальнага мастацтва, а сам ён павінен быць з бронзы альбо граніту.

Матэрыялы павінны быць прадстаўленыя на разгляд у Міністэрства культуры да 29 кастрычніка.

► ДРУК

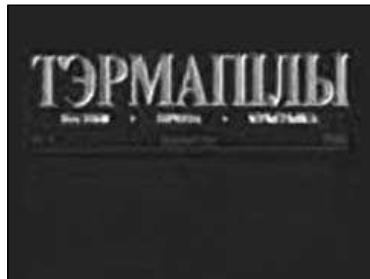
НОВЫЯ «ТЭРМАПІЛЬ»

Чатырнаццаты выпуск
«Тэрмапілаў» быў
презентаваны на сустрэчы
Беларускага літаратурнага
аб'яднання Польшчы
«Белавежа» на кафедры
беларускай філалогіі ў
Беластоку.

Проза Янкі Сіпакова, Радзіма Гарэцкага, Сакрата Яновіча, Галіны Сяўрук. Паэзія беларускіх літаратаў з Беларусі і Беласточчыны, літаратурная крытыка і літаратуразнаўчыя артыкулы — пад вокладкай больш чым 300-сторонкага выдання.

Па словам старшыні літаратурнага аб'яднання «Белавежа» пісьменніка і прафесара Яна Чыквіна, кожны «Тэрмапіль» адметны:

— Адразу кідаецца ў очы вялікая колькасць матэрыялаў:

356 старонак мае чатырнаццаты нумар. Усе матэрыялы цікавыя. Найважнейшае, што яны арыгінальныя, гэта не перадрукі, мы перадрукую ўвогуле не выкарыстоўваем.

Акрамя презентацыі «Тэрмапілаў», быті прадстаўленыя зборнікі твораў сябраў «Белавежы», выдадзеныя за апошні год. Сярод іх — кнігі Алены Анішоўскай, Галіны Тварановіч і Жэні Мартынюк. Выданне выбраных твораў прэзентаваў на сустрэчы і старшыня аб'яднання Ян Чыквін.

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» — У МУЗЕІ УКРАІНЫ

Нумар «Літаратурнай Беларусі»
за 24 верасня стаў адным
з экспанатаў літаратурнага
музея Восіпа Макавея ў
горадзе Явараў
на Львоўшчыне.

Асобнік газеты, на старонках якога быті апублікаваныя пераклады вершаў паэта, празаіка, вучона-

га і грамадскага дзеяча Макавея на беларускую мову, быті адсланы ў Явараў. Пераклаў вершины славутага ўкраінца пазэт Сяржук Сыс.

Дырэктар львоўскага музея Д. Місюк шчыра падзякаваў рэдакцыі «Літбелкі»: «Шыросердечно дякуемо Вам за цей чудовішнік подарунок нашому музею Осипа Макавея», — і пажадаў творчага плёну беларускім літаратарам.

► РАДА

ВОСЕНЬСКАЕ ПАПАЎНЕННЕ

21 кастрычніка прайшло
чарговае пасяджэнне Рады
Саюза беларускіх пісьменнікаў
(СБП). Была заслушаная
справа здача кіраўніцтва
арганізацыі аб дзейнасці
ў III квартале і разгледжаныя
8 кандыдатур на ўступленне
ў СБП.

Сярод асноўных арганізацыйных мерапрыемстваў, праведзеных СБП за мінулыя трох месяцы, старшыня грамадскага аб'яднання Алесь Пашкевіч назваў наступныя: выступленні членаў СБП як арганізацыі-сузаснавальніцы грамадскай кампаніі «Будзьма беларусам!» ў Мінску і рэгіёнах Беларусі; правядзенне грамадской акцыі «Лета з Быкам» (распаўсюд па бібліятэках і летніх школьніх лагерах тамоў Поўнага збора твораў В. Быкава); правядзенне агульнарэспубліканскага літаратурнага конкурса «Жанчына ў сучасным грамадстве» і падрыхтоўку да правядзення 4-5 студзеня двухдзённага семінару па гендэрнай праблематыцы і выніках конкурса; правядзенне літаратурнага конкурса для моладзі, прысвечанага 80-годдзю з дня нараджэння У. Карапкевіча; правядзенне дзіцячага конкурса казак; арганізацыю і правядзенне мерапрыемстваў з нагоды 100-годдзя Ларысы Геніюш (Зэльва); мерапрыемствы па ўшанаванні памяці Ніны Мацяш, заснаванне штогадовых літаратурных чытанняў «Бабіна лета Ніны Мацяш» у Белааэрску; арганізацыю і правядзенне штогадовага свята паэзіі Анатоля Сыса ў Гарошкаве (30 кастрычніка), а таксама песнную супрацу з беларускімі літаратурнымі і культурніцкімі праектамі: «Дзеяслово», «Верасень», «Будзьма беларусам!», «Прайдзісвет», «Галерэя Ў» і інш. Кіраўніцтвам СБП праводзіўся пошук сродкаў на творчыя стылістычныя і адпачынкавыя дзеячынні.

У галіне міжнароднай дзейнасці быті адзначаны ўдзел у працы Еўрапейскай пісьменніцкай Рады, прадстаўленне СБП у Міжнародным кангрэсе пісьменнікаў і літаратурных перакладчыкаў (Стамбул, верасень), ўдзел у літгурка-беларуска-польскім паэтычным форуме (Летуве, М. Скобла, А. Івашчанка), правядзенне літаратурнага конкурса, прысвечанага Л. Геніюшу і ўдзел у «Пражскіх чытаннях» (сумесна з ПЭН-цэнтрам), падрыхтоўка даклада на ўдзел у міжнародным пісьменніцкім форуме па аўтарскім праве (21 лістапада, Стамбул), правядзенне і ўдзел у беларускіх сустрэчах (круглых столах) з літаратарамі замежжа (Вольга Ткачук (Польшча), Мікаэль Ніемі (Швеція), распрацоўка пропаноў і перамоў з украінскімі ўладамі аўтавекавечванні памяці і правядзенню ўрачыстых мерапрыемстваў з нагоды 80-годдзя У. Карапкевіча, а таксама хадайніцтвы і перамоў з Дзяржкамітэтам Украіны

Г.Бураўкін, С.Наркевіч, С.Законнікаў і В.Казько ў перапынку пасяджэння Рады СБП

па друку аб выданні выбраных твораў В. Быкава і выбранага С. Грахоўскага ў перакладзе пад украінскую (з кастрычніка кнігі ў друку).

Асноўнымі кірункамі выдавецк-папулярызтарскай дзейнасці СБП ў апошнія месяцы сталі перыядычна падрыхтоўка і выданне незалежнага дадатка «Літаратурная Беларусь» у газете «Новы час» (1-2 разы ў месяц), падрыхтоўка, выданне і распаўсюд кніжна-рэкламнага бюлетэня СБП «Кніганоша» (раз у два месяцы). Выйшлі ў свет чарговыя 4 кнігі серыі СБП «Кнігарня пісьменнікаў»: «Праўда як рэлігія» (гутаркі В. Быкава з Ю. Залоскам), «Мост святога Францішка» Д. Бічэль, «Сакрамэнта» Г. Багданавай і зборнік прозы беларускамоўнага літаратара Польшчы М. Андрасюка. Вядзенца праца па ўкладанні і пошуку сродкаў на выданне чарговых кніг гэтай серыі: кніг выбранага Н. Мацяш і А. Сямёнаўай. Працягваліся — да ўсяго — архіўныя росшук і завяршэнне падрыхтоўкі да друку чарговых тамоў Поўнага збора твораў В. Быкава, завяршаліся падрыхтоўка і каардынацыя выдання юбілейнага альбома, прысвечанага 100-годдзю Б. Кіта, укладзены аўтобіографічны тэлефонны даведнік «Саюз беларускіх пісьменнікаў». Сайт СБП lit-bel.org займеў новы хостынг ды адміністрыраванне (штодзённа інфармацыйна напаўненне).

На пасяджэнні Рады адбыўся прыём новых членаў СБП. Імі сталі:

- Анатоль ВАЛЮК (пазёт; нарадзіўся 1.01.1961 г. у в. Вішняўка Зэльвенскага р-на; закончыў Гродзенскі дзяржжаўны ўніверсітэт; друкаўся ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар кніг «Жара» (2004), «Cy Twomblys dagbok» (2006), «Трыццаць тэкстай» (Мінск, 2009));
- Сяржук СЫС (пазёт, перакладчык, публіцыст; нарадзіўся 26.01.1962 г. у в. Пракісель Рэчыцкага р-на Гомельскай вобл.; закончыў ўніверсітэт; друкаўся ў рэспубліканскіх і замежных выданнях; аўтар калектыўных зборнікаў і антологій, а таксама кніг паэзіі «За трапятым матыльком» (2000 г.) і «Стрэмкі»; творы перакладаліся на ангельскую, польскую, расійскую, украінскую, літоўскую і сербскую мовы);
- Дмітры ПЛАКС (пазёт, прафесар, драматург, перакладчык; нарадзіўся ў 1970 г. у Мінску; піша па-беларуску, па-шведску і па-расійску; аўтар кніг «Жара» (2004), «Cy Twomblys dagbok» (2006), «Трыццаць тэкстай» (Мінск, 2009));
- Андрэй ПРОХАРЧЫК (пазёт, мемуарыст; нарадзіўся 23.02.1928 г. у в. Зазерка Пухавіцкага р-на Мінскай вобл.; кандыдат навук; закончыў Мінскага педагогічнага інстытуту (1950 г.) і аспірантуру Мінскага вілюйскага ўніверсітэта (1953 г.); доктор філософіі (1964 г.); аўтар кніг «Літаратурная Беларусь» (1981 г.); аўтар архіўных зборнікаў «Літаратурная Беларусь» (1981 г.);
- Усевалад СЦЕБУРАКА (пазёт, прафесар; нарадзіўся ў 1981 г. у г. п. Вялейка Мінскай вобл.; закончыў БДУ; друкаўся ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар зборніка пазэй «Крушня» (2008 г.));
- «Літаратурная Беларусь» віншует падрыхтаваныя паводле ўласнай інфармацыі, а таксама Рады ў раёне

Матэрыялы старонкі
падрыхтаваныя паводле ўласнай
інфармацыі, а таксама
Рады ў раёне

▶ ВЕРШЫ

СА МНОЙ ЗАЎЖДЫ ПРЫТОЕНАЕ РЭХА...

Васіль ЗУЁНАК

* * *

На тое і восень прыходзіць,
Прыродою мудрай даеца,
Каб мог ты аднойчы даўмеца
З палёгкаю выдыхнуць: «Годзе...»

Было — і вясны, і любосцяў,
І лета мядовага ўдосталь.
Навошта ж гукаць тую ростань?
Хіба ты забыўся там штосьці?..

Нічога не дасць гуканне,
А восень тастамент накрэсліць:
Застаніся навечна з песняй,
Разбішы ўспамінаў каменъ...

Кветкаеды

Кеітнення лёс: і плюйма кветкаедаў,
І коханы не абедаў і не снедаў,
І коханы спайдзяеца на вічору.

На кветку коханую — дзясяткі ненажэрнай.
І коханы да нектарнай крыніцы
Сваім патомствам прагне пасяліца:
Яечка ўдзжаліць каля сэра ў кветкі,
Расціце, кветкаедаваў дзеткі!
І стол салодкі тут вам і калыска...
З галінак асыпаюча агрызкі,
Уежна нераскрытыя пляштэсткі
Хрумсіць, як на зубах у высклаў косткі.
У вусцішчы стаіць нямая кронка, —
Ні чпол і ні мядовага іх звону...
І толькі пруцица плюймай кветкаеды, —
Здаецца, загрызег сусед суседа.
І коханы пнецца першым да стала,
Каб яблыня мая не расцвіла...

На беларускім Парнасе...

На беларускім Парнасе
Рыфмаў не чутна амаль, —
Тут бур'янам разраслася
Чыноўная «вертыкаль».

Дух волі пратручваюць газам
Падданства і рабскай хлусні.
Мярцячыны метастазы
Ідзіны прыбрамнік сніць.

Літаратурную хату
Палкоўнік былы беражэ:
А раптам Пегас крылаты
Не тое й не так заіржэ...

Там, дзе гарэзвалі музы,
Гукалі ў нябесную сінь,
Трымаюць чыноўныя шлюзы
Літаратурную плынь.

А сэнс: каб паток той хлынуў —
О, як ім уладна карціц! —
На кола ўладнага млына —
Уладныя жорны круціць.

Ды толькі памолу не будзе —
Дарэмна чакае млына!
Паэты — гісторыі судзі,
А не прадаўжны тавар.

І грымне паток з Парнаса —
Не сконціш уладнай рукой, —
Зміце і шлюзы, і насып,
Каб вольнай разліца ракой.

У ссылку!..

Гналі ў ссылку паэтаў
На Чорнае мора:
З Рыма — Аўгустія,

З Санкт-Пецербурга — Пушкіна.
Гэта было
У тысячагодні-стагодні
Учора.
Век наш
Вольных паэтаў
На хваліх эўропейскіх пагушків.

Пёрлі самавыгнаннікі —
З целам уласным і жончыным.
Хто ў Піцунду, а хто ў Кактэбель,
А хто ў Гагру, —
Хто з інфляцыяй духу,
Хто з раманам няскончаным,
Хто гаіць рэцыдыў паэтычнай падагры...

Сёння быль чарнаморскіх этапаў сонечных
Сніца казкай
З пытаннем —
Каму падказаць:
Ад жабрацкай нястачы паэтаў баронячы,
Ці не варта было б
Зноў у ссылку

На поўдзень
Да мора,
Ссылаць?..
Знойдзеш слова

Знойдзеш слова — кінеш каменьчыкам,
Як на першы звонкі лядок, —
І заскача вясёла: цок-цок!
І ўсміхнецца ямб пакамечаны —
І табе, і вершу супстречнаму, —
Нібы зробіш да радасці крок
На адзін — хай і горкі — радок.

* * *

Сябрам — віртуальнае SOS

Амор Султанаў, Кондру Анатол,
Матс Траат і Туманбай Малдагаліеў...
Як дрэва ablаманыя галіны
На зруйнаванай звышдзяржавы дол...

Сябры мае з маёй былой краіны,
Я плачу не па ёй, але чаму
Плачу — так безнадзеяна — і каму?! —
За страту нашай колішнай сябрыны?

Мне не шкада імперві — але,
Калі не песняй, ні радком не дагукаца,
Якіх яшчэ баяцца акупацый
З імперскаю навалай начале?!

Шчыміць душа: без еднасці паэтаў
Вялікае, святое штосьці гіне.

Шлю вам — як прывітанне —
насталыгіо.
А чым вы мне адкажасце на гэтам?

* * *

Зямлі і неба валадар —
Такі мне боскі выпаў дар.
Ды памыліўся, пёўна, Бог:
Я зберагчы той дар не змог, —
Згубіў. А засталося мне —
Па сходнай для зямлі цане —
Адно: вязанка крэўных слоў —
Не свет узрушыць да асноў,
А на нябёсі зазірнуць:
Знайсі — і Богу дар варнуць.

* * *

*... Пора узнатъ, что в мирозданіи,
Куда ни обратись — вопрос,
а не ответ...*

A. Фет

Я тыдзенъ з Фетам размаўляў:
Перад сталом аперацыйным
І зноў — вярнуўшыся здаля
У палаце рэанімацыінай.

Лірычнай кладачкай паэт
Правёу мянен над той ракою,
Дзе і жыццё і цэлы свет
Адной трымайсцца рукою.

Яна ўсявышняя, і ёй
Я аддаваў сваё імгненне
Зямное — перад той сцяной,
Якую твой не зрушиў геній.

З пытаннем нада мной стаяў —
Нябачны — побач з урачамі:
Натхнёная душа твая
Мянен надзей віручала...

То дзякую Богу, дзякую вам,
Хіругі, скальпеля паэта,
А пахвалию — сябе я сам,
Што ўзяў на ўлекі томік Фета.

* * *

Радно пазію з прозай,
Лірыку з эпасам.
Жыву, як шпак на бярозе.
А песня? З жыцця і лепіца.

Прынёс ў гназдо пярынку —
Пад бок ці пад грудкі шпачысе,

Прысеў, гайдануў галінку —
Душа ад радасці ѹ свінне.

У дзюбачку, як у дудачку,
Песеньку выціна...
Сказаў бы, што заўтра адбудзеца, —
Ды гэтага я не знаю...

Мемарыяльная дошка

Самотны Пімен Емяльянавіч...
З былога кватэры ў камяніцы
З бярог шматок сцяны цагляна... —
А дзе ж іншай прыхіліца?..

**Хандра зімовым
дажджлівым днём**

Пры Моцарце заўсёды ёсьць Сальверы, —
Іншай нельга: аваўязан быць!..
Душы замеры, помыслаў намеры, —
Як разгадаець, што ў тых вірах вірыць?

Падхопліва, з ахвотай уяўленне
Малое — міражы ці муляжы? —
Цягельца боскага звініць вясёлы геній,
Віюца ў комін зыркія вуксы...

Пасланне Зніча па складах чытаю
Ці Перуноў тастамент-запавет?
Старонкі пламяністыя гартаю —
А можа ѹ свой пабачу раптам след?

Бо не настолькі ж чалавек я шэры,
Як гэтты дождэ — і летам, і зімой...
Калі я Моцарт, хто ж ён, мой Сальверы?
Калі — Сальверы, хто ж ён, Моцарт мой?

А можа, я і ёсьць — і ў тым, і ў гэтым?..
Іскрынка ў вусны дэсае, як аса...
Маўчу, маўчу... Валадай, Моцарт, светам!
Віват, Сальверы!..
Я... як-небудзь сам...

Прышэсце

Калі адлічыць паўстаўгоддзя назад —
Хоць час не валодае цудам вяртання,
Усё ж паспрабуем, — і зноў інтэрнат
Філфакаўскі наш на Бабруйскай паўстане.

Калі яшчэ Клышка быў Толем Клышко,
На «ко» прамаўляліся Свірка і Цвірка;
Калі і Ясеніна томік цішком
Чытаўся ўзахоп, як «пяць лыжак заціркі»;

Калі і Гілевіч, і Лойка амаль
У класіках — хай і належна — хадзілі
Ды бралі навуку ў хаўрус, бо, на жаль,
Жыве чалавецтва не рыфмай адзінай;

Калі Барадулін і ў казачным сне
Пабачыць ён мог, як маркоціца Нобель;
Калі дзервянала — кахалі ці не?... —
Інтымная лірыка ў трэцій асобе;

Калі: ды на хлеб ды кахання б мёд! —
Медытаваў у рыфму Вярцінскі,
І спрэх учарнелы рэдактарскі лёд
Ламала Вярба сэксуальнай націнкай;

Калі яшчэ верши папісваў Рыбак
І з рыфмаю не раскітаўся Чыгрынаў,
А Пташнікаў, быццам з «Ля Скалэ» спявак,
Класічнаю арыяй цешыў сябрину;

Калі на асфальце сена касіў
Стральцуў з цыгарэткаю інтелігэнцкай,
А сам палачанін — таму ѹ не прасіў
Бураўкін па-княску сабе індульгенцый;

Калі дарога праз лес вяла
Сачанку крокам мініятуры,
Калі Сінапоў зразумеў, што з сяла
Шлях самы кароткі ў літаратуру;

Калі над старонкай пакутна карпей
І стыль глянцаўаў і ваксіў Адамчык... —

Тады беларускім гімнам той спеў
І грымнуў — раз-два! — і ѹ дамкі:
Ці верш, ці балада, ці прозы сувой, —
Размах, шырыня і веліч!..
І хоць не з Бабруйскай, а ѹ дошку свой, —

То быў — і ёсьць! — КАРАТКЕВІЧ!..

► АПАВЯДАННЕ

ЧАЛАВЕК-ПАМЫЛКА

Віталь Быль

Шарэе. Напрыканцы каstryчніка заўсёды шарэе так рана. Тым больш тут, у парку, сярод раскідзістых дрэваў, хоць і амаль пазбаўленых лістоты. Я іду, заўграючы нагамі гурбы апала га лісця. Лісце незадаволена шапаціць і ўздымаеца на дыбкі, паглынаючы мае чаравікі. Навокал — нікога, і я магу дазволіць сабе гэта свавольства: згадзіцеся, дарослы чалавек, які грабе нагамі лістоту ў цёмным парку, выглядае крыху незвычайна. Людзей звычайна гэта бянтэжыць. А я люблю незвычайна.

Позней восенню парк падобны да адзінкага пенсіянера. Ягошчэ час ад часу адведваюць, забягаюць па спрахах ці так, заскокаюць па дарозе. Гэта ўжо наведвальнікі, прахожыя, але не госці...

У голым цёмным парку ўсіх сустэречных я дзяллю на маньнякі і ахвяраў. Умоўна, канешне (так, і я таксама невылечна скалечаны тэлебачаннем). Вунь спадарыня ў цёплым паліто, нагружанаая сеткамі і пакетамі. Відаць, вырапшила зразаць шлях праз парк і ўжо сама не рада. Эх, як азіраеца на кожны гук, як крок прыспешвае... Уціскае галаву ў каўнер і ледзь не подбегам мінае масток. Яна на варожай тэрыторыі. Яна чакае свайго маньняка, каб стаць ахвярай.

А ў такім выпадку, маньняк — гэта я. У двукосі, безумоўна. Мы, «маньнякі», тут як дома. Змрок, адзінота — мы гэта любім. Нашыя спіны прамыя, крок лёгкі, у вачах няма страху. Мы — як тыя коткі, што любяць гуляць самі па сабе.

Хутка мая любімая лаўка. Перад ёй — іржавыя кантэйнер для смецця. Трава, лісце, неба, дрэвы, хмары — і раптам вялікі іржавы куб. Прыгож...

Та-ак, відаць, сёння маё сузіранне не атрымаецца. Там ужо сядзіць нехта. Шэрыйа надзымутая асенняя куртка надае яму выгляд згустку туману, што зачапіцца за недарэчна жоўтую лаўку. Хто гэта: брат-«маньняк» ці горкі п'янчужка? Вечар размывае рысы твару, але, быццам, нехта знаёмы... Падыходжу бліжэй, напружаю зрок. Чалавек азіраеца. Дык гэта ж Андрэйч, мой начальнік аддзела! Толькі нейкі сумны і памятны. Што ён тут робіць? Жонка з хаты выгнала, ці што?

Мнезахацелася, каб сцежка раптам звярнула ўбок, але яна паволті цягнула мяне да жоўтай лавы.

— Добры вечар, Аляксандар Андрэевіч! — распльўся я ў бадзёрай усмешы, бравага паднічаленага. — Паветрам дыхаец? Гэта правільна! Зараз на вуліцах такі смог...

Шэф толькі сумна паківаў галавой:

— Выбачайце, малады чалавек, але я не Аляксандар Андрэевіч, ці як там вы мяне назвалі.

— О, выбачайце, — у мяне з душы ўпаў камень (не кожны работнік, седзячы на бальнічным, будзе рады сустэрць начальніцтва ў парку халодным восеньскім вечарам!), — вы так падобныя... Я пераблытаў...

— Падобныя? — горка усміхнуўся мой субяседнік.

Толькі зараз я яго разгледзеў як след. Невысокі, вузкія плечы, хударлявы інтэлігентны твар, сумныя вялікія очы. Падобны да шэфа, як Чарлі Чаплін да Шварцнэгера! Цяжка нават уяўіць, што хвіліну таму я збіраўся завярнуцца і навастрыць лыжы.

Заўважыўшы маю збянтэжнасць, незнаёмец яшчэ больш горка дадаў:

— Нічога, не перажывайце. Людзям уласціва памыляцца. Асабліва ся мнай...

Раптам ён устаў з лаўкі і дастаў з-пад курткі нож. Звычайні кухонны нож, не вельмі новы, з крыху сточаным лязом і пачарнелай ручкай. Канешне, чалавек, які дастае з-пад курткі кухонны нож у цёмным парку, выглядае дзіўнавата, нават падазронна. Але сам рух быў такі натурадынны і просты, ды і нож выглядаў зусім свойскім і хатнім, звыклым розаць мяккім боханы на лусты да абеду і крышы ў гародніну ў суп... Пужацца праста не атрымлівалася.

Нож незнаёмец працягнуў мяне.

— Выбачайце, шаноўны спадар, калі вам не цяжка, і калі вы нікуды не спяшаецца, не маглі бы вы мяне... ну, гэта самае... забіць. Калі вы, канешне, нікуды не спяшаецца...

— Што-што? — я вырашыў, мне памроілася.

— Ну, забіць... Як бы гэта, зарэзашы... Не, у сэнсе не як бы, а сапраўды, да смерці, каб я памёр.

— Як гэта? — я ўсё яшчэ не мог паверыць, што сапраўды гэта чую.

— Як? — пытанне збіла з панталыку майго субяседніка. — Ну, я не ведаю. Як-небудзь. Па тэлевізоры ж усяк робіць. Вы глядзіце, як вам будзе зручней... Толькі каб хутка.

— Гэта... А вы самі не спрабавалі? — спытаў я, тупа назіраючы, як ён укладвае нож у мае пакорныя далоні. Ад незнаёменца патыхала віном.

— Сам? — ён апусціў очы долу.

— Не, ведаецце, неяк духу не хапае. Страшнавата. Болю баюся.

— Дык мо і не трэба? Давайце я вас праўяду да прыпынку, — ледзь не праспяваву я аксамітным голасам. — Сядзіце на аўтобус, прыедзеце дадому, паспіце... Вам жа заўтра на прашу, так?

Незнаёмец апусціўся на лаўку. Аўтаматычна я сеў побач. Очы знайшли ржавы кантэйнер. Ён ужо амаль зліваўся з паветрам — так сцымнела.

— Мо і не трэба... Не ведаю. Я ўжо нічога не ведаю. Нават ужо сумніваюся, хто я такі.

— У вашым стане гэта бывае. Паспіце, а раніцай усё будзе зразумела.

— Ці не жадаеце віна? — спытаў псеўда-шэф. — О, халера, разлілося, я не заўважыў. Ну што ж, яшчэ адна памылка. Ды я сам — памылка!

— Як гэта — чалавек-памылка? Як чалавек-павук? — не утрымаўся я.

— Не зусім. Хутчэй як чалавек-невідзімка. Памятаеце, у Герберта Элслса? Толькі ад самага нараджэння. Калі я выйду з света Божы, акушэрка схапіла мяне і давай маці віншаваць: «А якая ж мілай ў вас дзяўчынка! Сапраўдана прынцэса!». Толькі дома і агледзіліся, што да чаго. Мама ўсё слібіла расказваць гэтую байку.

— Ды ну, не бывае такога. Так памыліца! Мабыць, маці жартавала, ці сама чаго наблытала. Нараджаць — гэта вам не жартачкі.

— Вось і я баюся, што наблытала, — яго голас упаў да гучнага сісцячага шэпту. — А ці яе дзіця забралі дадому?

Жартуе? Твар незнаёмца быў сур'ёзны і нават абыякавы, але гэтая вочы... З такімі вачымі не жартуюць. Ён тым часам працягваў:

— Са мной часта здараліся розныя рэчы. Быццам бы звычайнія. Мяне вельмі часта блыталі з братамі...

— Нічога дзіўнага, браты звычайна падобныя, — перабіў я. — Таму іх часам і блытаюць.

— Але да брата я быў падобны не болей, чым да вашага шэфа, — крыва ўсміхнуўся мой субяседнік. — Я ўсё ж нас блыталі. А яшчэ міне дастаўвалася за чужкія грахі. Баба Гэля, суседка, часта скардзілася, быццам я лазіў у яе сад трэсці грушы і абдзіраць маліну. Бацька доўга не разбіраўся, а адрэзу хапаўся за папругу. Я цярпіў гэтую несправядлівасць і нарэшце вырашыў: пакутаваць — дык за справу. Пералез цераз

плот, ускараскаўся на дрэва і давай трушчыць вішні. Аж не заўважыў, як баба Гэля падышла. Стала, глядзіць. Уцякаць позна.

А тая пастаяла і кажа: «Ты б, Косцічак, унучак, не чапляйся так высока, яшчэ звалішся. Ідзі лепш дзедаў зэлдлік вазьмі!». — Дык значыць вас Констанцінам замузве? — спытаў я. — Вельмі прыемна. А як па бацьку?

— Як мяне замузве? Я і сам не ўпэўнены. Але тады мяне звалі Славікам, а ці быў я падобны да Косці, Гэлінага ўнука, — і блізка не быў. Вось тады я і зразумеў, што нешта са мной не так, як з усімі людзьмі...

— Але я ўсё ж не бачу падставаў, каб забіваць сябе.

— Я не бачу. Да гэтага дня, нават вечара. Я апошнім часам працу ўзыщурочна. Прыходжу дадому амаль за поўнач і падаю як забіты. Нам з жонкай патрэбныя грошы. Мы вырашылі, што ўжо час завесці дзіця. Дакладней, так Шура вырашыла. Яна ў гэтym лепш разбіраецца, я ёй давяраю, хоць сам і жанаміст. Шура ў мяне баба з галавой. Хоць і пакрычаць любіць і, чаго тут, рукам волю даць. Але яна ў мяне добрая.

Дык вось, сёння падвечару нас у канторы была невялічкая аварыя. Звычайная штатная аварыя, нават не аварыя, а так — збой. Нешта недзе перагарэла, і электрычнасць адрубілі, як нам сказаў, надоўга. Таму сёння атрымаўся скарочаны дзень. Ну, я, зразумела, адрэзу. Адмыкаю ключом дзвірь, а там, у цёмнай прыходжай — Шура. Дытакая прыгожая! Закрывае мене далонькай рот і цягне за сабой у спальню... А пасля ўсяго яна так пышчотна да мяне прытулілася і кажа: «Спі, Алежка, спі. Мой баран яшчэ не хутка прыйдзе. Ён зараз для нас грошыкі зарабляе. Заробіць, а мы з табой іх возьмем — і на мора. Праўда, мілы?».

Яна задрамала. А я ляжаў бы абліты кіпенем. Устаў асцярожкна, каб яе не патрывожыць, ціха апрачуўся і пайшоў на кухню — дзіка захадзелаеся есці. Па дарозе зазірнуў у люстэрка ў прыходжай: ці я гэта?

На кухні адчыніў лядоўню, адламаў кавалак сыру — і мяне ледзь не званітавала. Толькі цяпер я пачаў адчуваць лютасць. Не шаленства, не прага рауці і трушчыць усё навокал, як раз'юшаны бык, а халодную разважлівую лютасць. Я зірнуў на нож, які сам апнуўся ў маіх руках. Вось гэты самы нож. Павольна, ведаецце, як быў сне, вярнуўся назад у спальню. Па дарозе зноў зазірнуў у люстэрка. Гэта ўсё ж быў я, у паліньяльных сямейных майтках, з нажом. Я стаў калія ложка, думаў. Куды ўдарыць: па горле, па сэрца, па жыват? Як гэта правільна робіцца там, у кіно? Мабыць, трэба па горле. Яна толькі захрыпіць. Яна пакутаваць, а навокал па прасцінах распаўзецца мокрая чырвоная пляма.

Раптам на кухні завурчэў халадзільнік. Такі дамашні будзённы гук. Зусім не кіношны. Гэта было як крык пеўня. Я ўбачыў сябе: худы, сутулы, у паліньяльных сямейных майтках, з нажом. Стаяў і збіраўся забіць жонку. Кухонным нажом — па горле. Абсурд.

Мне стала сорамна, што Шура прачнеца і ўбачыць мяне, таго. Быццам выходитэш з душа — і раптам заўважаеш, што ты на людным праспекце. Я стрымаліў вылецець у прыходжую, на цягніці на сібе, што трапілася пад руку — хутчэй прэч! І вось я сяджу тут і чакаю, можа, хто згодзіцца мяне забіць, бо сам... Не магу, ну анік... Абсурд...

Было холадна. Я адчуваю, які холад, нібы брудны вычварэніц, —

запускае свае ледзяныя пальцы пад маё адзенне. З кожнай хвілінай гэтых абдымкаў мае чалавека любства марнела і чэзла. П'яная лухта кранала ўсё меней.

— Паслухай, паважаны, — сказаў я, ледзь хаваючы раздражненне. — Самагубства — гэта куды прасцей, чым здаецца. Скокні з якога мосту, ці з даху высоткі, а калі застрашна — проста наглытайся таблетак. Аптэкі, дарэчы, яшчэ працујуць.

Не зважаючы, што ён мармытаў у адказ, я падхапіўся і шпарка пакроўчу прэч, расціраючы задубельныя руки.

І быў вечар, і быў ранак. І быў дзень, звычайны працоўны дзень. Андрэйч, які ніколі не хвараў і таму лічыў бальнічныя лухтою і гультайствам, загрузіў мяне па самую шию. І дзень скончыўся, як заўсёды — роўна ў пяць. І быў вечар. Плямімені, кава, канапа, тэлевізор. Вячэрні выпуск «Панарамы».

— Да іншых навінаў, — дзелавіта сказала дыктарка. — Супрацоўнікамі правапарадку быў затрыманы серыйны забойца, які вось ужо трох месяцаў арудаваў у парках сталіцы. На яго рахунку больш за дзесяць крывавых спраў. Толькі ўнікальная спецоперация дазволіла пакласці канец ягоным злачынств

▶ ВЕРШЫ

ГЭТА ЗАВЕЦЦА — НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

Макс ШЧУР

Статыстычна справаздача

Найшыкоўнейшы гатэль свету
Найстэрэйшая дзейная сынагога
Найвялікшая конная статуя
Найбольшая колькасць прывідаў і курваў
на метар квадратны
Найвышайшы працэнт друкаваных выданняў на чалавека
Найменшая адлегласць між барамі
Найвузейшая вулічка кантыненту
Найніжэйшы век половайсталасці —
места крайнасцяў, у якіх лепши не ўдарыца
(я не ведаў пра гэта, калі выйшаў тут
з цягніка,
тады яно здавалася мне
шматразова складзеным
аркушам Менску, на які я быў прымяраў
тэмп хады ў шырыню свайго кроку

правінцыяла),
многія яшчэ называюць яго цэнтрам свету,
многія іншыя — прамачахай гарадоў;
яго (не)аднойчы нават хацелі зраўняць
з зямлёю,
ды калі пагроза (крыў бог) канец канцоў
спрадвіца —
спадзяюся, яго будуч памятаць не за гэта.

Хварэць вясной. Па-халасіяцку.
Адліга запаўзае ў нос.
У цэнтры свету. Быццам цацкі
вакол — газет і кніжак стос.

Ад цела не прасіць экстазу,
а быць удзячным, што яно
не хоча прызнаваць паразу,
маўляў, яму не ўсё адно.

А з вечарам надыходзе ўчора,
нібы той «заяць», што крадком
дурыць спрабуе кантралёра
прабітых раз ужо квітком.

Вокам, нікому не прыязным,
паўтор гульні жыцця глядзі
накішталт хакейнага суддзі —
штосьці між карнікам і вязнем.

Сыходзяць вечары. Больш іншых
шкада пазначаных самотай,
кампаніяй людзей няйсных,
калі а пятай (ці а шостай)

ізноў прыходзішь у прытомнасць,
зноў ловіш гаманец на ніты
у далоні часу патаемнай,
што ўсё жыццё нам толькі сніца,

і разумееш пакрысе, не
наўгад, што пра буджэнне — дзіва,
не меншае за ўласцівенне.
Ці нават большае, мажліва.

Сміхаў

З П1 на П5 — добры шахматны ход,
з рух у часе наперад на сто-дзвесце год;
там гадзіна заўчаваеца за трэй,
і пластычна з юнельы Шаўчэнка стары
там не чуе знаёмых нязмушаных «бліяў»
(побач мову ягоную гвалціць зямляк);
там цвінтар нагадае сылюр ці дэрон,
(акіян, што смаргадам пакрыты здавён),
як і тое, што ў свецкае славы ў красы
не бываюць аднолькавымі адрасы,

бо адзіна закінутасць ёсьць прыгажосць,
як твая адзінота цяпер ёю ёсьць.

Там сяяло дробкай попелу ў шклянцы плыве
(падабенства не ўкладваеца ў галаве),
сілай звычкі ільга настальгію адчуць
на раскепіне ў кублі, што ўрэз прыбяруць;
там вядуць, бы п'яногу, плічыстым шыхтом
шараговыя гмахі абшарпаны дом,
што адным з нешматлікіх мог бога туліць...

Па дарозе дамоў між сучасных куліс
трапіш у Ратэрдам праз шмат вёснаў і зім
і ўваскреснеш — ічаслівы, той самы, адзін.

Залевай пад лінейку стрэх
райён падзелены на зоны.
Цяплынъ зняла вясновы стрэс.
Шум ліўня ловяць парасоны,

нібы антэны — сатэліт.
Агонь бэтлемскі цыгарэты
аберагае сатаніст
на доўгім шляху да Лярэты.

Ноч больш бяспечная ў дажеджы.
Адно спадужніцы-скульптуры
блішчаци алеем, ды смаўжы
паўзуць на лужын амбраузуры.

Вось так, квартал цераз квартал,
ад самалюбства адурэлы,
ты Менск упэўнена гартаў,
нібы старонкі «Ражуэлы»*.

* «Rayela» — раман Хульё Картасара (1914–1984).

Malovanka

Дзесяць гадоў юна чакала,
застаўшы ў дзеўжах, дакладней — у вёсках.

Што змагла — захавала, не лічачы
дробязязу:
касметычна аперацыі, выпаленяя
татуіроўкі шыльдаў.

Дрэва па-ранейшаму спрабуе
перарасці касцёл.

Вечар ператварае цагляныя муры
крэпасці
ў сонечныя батарэі,
террасы гатэлю — у аранжэрэі
на разведзенні рысу.

Нетры будынку памятаюць кінасансы,
як вантрабы мана什кі — грэх.

Травень: падатковыя вакацыі,
рэшту году мы будзем працаўцаў на сябе,
як дагэтуль адпачывалі для іншых.

...Ты ў іншым часе. Гаспадар краёў,
куды, бы ў сон, Бог шлях нам запавёў.
Борхэ, «Аднаму кату».

Я — сумны кот. Яму ўсяго хапае:
населнік не адной, а дзвюх кватэр,
адной — належыць, у другой — дрымае,
схаваўшы кітцюры ў зубоў ашчэр.

Ён любіць цішыню, паспачь удосыць,
такі ж, як я, рагманы дамасед,
і тым не менш, на дзвёры вухам косіць,
ці не вярнуўся гаспадар, сусед.

Уражвае ягоная адданасць:
хочаць ад суседзяў мы не адстаём,
кот памятае, кім любімы да нас
ён быў, калі яшчэ быў кацянём.

Ён спіць сабе. Мне аднаму вядома,
што мой драпежны госць — нідзе не дома.

Паўсюль яму патрэбнае адно:
адчыненая фортка. Лепш — вакно.

Наши дом — наняты намі пансіён.
Мы госці ў ім, прыстанку летній зморы.
Нішто не перарве наш дзённы сон.
Фіранкі гойдаюць арэлі, як на моры.

Крык пеўня, пах пасечанай травы —
з любога месца блізка да Карэліч,
паўсюль у нас — нязначныя правы.
Фіранкі гойдаюць далей свае арэлі.

Котка

Цягам апошніх дзесяці гадоў
данасіхто інайчай, як праз дзвёры, не ўвайшоў.
як і пакуль не выйшаў. Не скажаць каб
мы не чакалі гэтага зусім. Але ўначы
ты стала ўрэшце першаю, знянацьку
увайши ў вакно, нібы забыўшыся ключы,
агледзела кватэру з разуменем чалавечым,
нібыта ўжо калісьці тут жыла.

Хоць насамрэч ты

шукала іншага вакна, і іншых жыхароў —
ды толькі ці не ўсё адно табе, драпежы,
хто дасць табе талерку з малаком?
Ты памятаеш добра, дзе твой дом:
не там, дзе гаспадар, а там, дзе досыць ежы.
У вас гэта завецца — незалежнасць,
а як быць нам, табой прыручаным звяром?

«Beverly Hills»

Лета — пара кактэйляў,
малочных і генетычных.

Бойкі алкакартэляў
у вуліцах субтрапічных.

Боязна выйсці вонкі
з засені абрыйкоснай,
з палубы саду-джонкі
скочыць паўголым, босай.

Ці ж не цудоўна ў раі
белых стандартных крэслаў?
Велічна дарагае
на даляглядзе крэйсер.

Толькі паблізу недзе,
тоячы ціші кватэрой,
стали дамы на райдзе
яхтамі мільянероў.

Халодным жнівеньскім днём...
Анемпадыстаў

Гарыць зрання
да схілу дня
ліхтар. Імнення даўжыня

уваўнала клін
у бег хвілін.
Мы прайграем, таму ў фалім —

стары прыём.
Даждлівым днём
арыштаваны акаём.

Надвор'е кпіць.
Кацейка спіць.
Субота. Заставаца піць.

Апошні месяца у Стокгольме
заўжды быў лепшым, чымся першы.
Хоць преч ніхто нас не прыспешваў —
Ад'езд лунаў у наваколлі.

Преч не хацелася, ды ў цэнтры
больш не было дзе заставаца —
ічасліва, сумны «Густаў Ваза»*,
пльвец пля берагу-плацэнты,
пакуль, дармовыя каниэрты
і тусінг чатырохпрацэнты —

і мы вярталіся на вёску,
а нам зайдросцілі: у Прагу!..
Пазней «пашчасціла» байдзагу:
я ўсё ж пратіскай абзавёўся

з тваёй адрэсаю. I хоць там
не быў, не бачыў той кватэр —
і я калісьці быў стакгольмцам.
Прынаамі ў думках. На паперы.

* Карабель-музей у Стокгольме.

Цішыня

Цяжскія каласы фантану
пад корань верасень падцяць,
адбыўся пострыг у нірвану
зімы — на тле паўзабыцца

я мкнуся прыгадаць кватэру,
дзе быў гадзіннік як абраз,
што пацвярдзікаў маё «не веру»
перыядычным сонным «брэзь»,

яму пад колер піяніна
гуло затоенаі струной,
бы закаханае наўні
у ягоны вымушаны бой,

над алтаром Мадона Літа
душила цыцкай дзіцяня,
што перачытала сядзіта
назовы кніжныя штодня.

Партрэт, калісьці цудадзейны,
у цішыні старэй, і мы
сям'ю нагадвалі ўсё меней,
а больш — адлеглія шумы...

Я так любіў яго, халера —
свой дом — і крэпасць, і прыгон...
I хай пад хвост мяне Палерма*
ўзасмок цалуе наўзданог.

* Раён Буэнас-Айрэсу.

аддаць ёй гітару забітага. Аднак, калі яна сыйшла, яны абодва адразу забыліся аб tym. — Ды вы не трывожцеся. Адшукаем абавязкова, я вам яе асабіста дастаўлю.

Жанчына зноў перажагналася, нібы адганяточы нячыстага. «Я ёй нагадваю аб яе бядзе», — падумаў Літума.

— Ён хацеў тут яе пакінуць, а я казала: «Нясі, нясі», — спеўна загаварыла яна, крывячы бяззубы рот. — «Не, мама, на службе гуляць мне няма калі, і трymаць яе мне тамака няма дзе. Хай тут ляжыць, прыйду ў зvalненне, пайграю». А я яму: «Забяры яе, сынок, хай яна з табой будзе, усё весялей, падыграеш сабе, як станеш спявачъ. Не разлучайся са сваёй улюблёнкай, Паламіна». Ай, бедны мой сыночек!..

Яна заплакала наўзрыд, і Літума зноў пашкадаваў, што сваім прыходам раз'ярыў ёй рану. Збяняжана чухаючыся, ён замармытаў нейкія слова сцяшэння, спрабуючы спрэвіца з няёмкасцю, сеў на крэсла. Так, на фатаграфіі быў Паламіна пасля першага прычасія. Літума доўга глядзеў на доўгі, худы твар асмуглага, дбайнага прычесанаага хлопчыка ў белым гарнітурчыку, з ладанкай на грудзях, са свечкай у правай руці і з малітоўнікам — у левай. Фатограф падмалываў на здымку шчокі і вусны. Якое захапленне застыгла ў вачах гэтага заморка — сапраўды сам Хрыстос немаўля паўстаў яму.

— Ён ужо і тады наўздзіў добра спявачъ, — вымавіла донна Асунта, паказаючы на здымак. — Падэр Гарсія яго аднаго паклікаў спявачъ у царкоўным хоры. Людзі яму пляскалі прама пасярод службы.

— Так, усе кажуць, голас быў выключычны, — адзначыў Літума. — Хто ведае, можа, з яго выйшаў бы сапраўдны артыст — спявачъ бы па радыё, ездзіў бы па ўсім свеце. Усе так лічаць. Тых, у каго такі талент, нельга ў войска забіраць.

— Паламіна прызыў і не падлягаў, — сказала донна Асунта. — У яго было вызваленне.

Літума зазірнуў ёй у очы, аяна зноў перажагналася і заплакала.

— Варажэя сказала, калі знойдзеца гітара, то і забойцаў скончыць, — скроў слёзы казала донна Асунта. — У каго гітара, той і забіў майго хлопчыка.

Літума паківаў. Нясперпна хацелася курыць, але лезці па цыгареты ў прысутнасці гэтай расціснутай горам жанчыны было ніякавата.

— Дык вы кажаце, Паламіна быў вызвалены ад войсковай павіннасці? — нерашуча спытаў ён.

— Закон такі ёсць: адзінага сына ў войска не забіраюць. Я ж удава. Паламіна адзін у мяне заставаўся: двух старэйшых пахавала.

— Закон жа, выходзіць, пашыршылі. — Літума зноў зашкробся, упўнены, што донна Асунта расплачацца яшчэ мацней. — Выходзіць, яго не мелі права прызыўаць. Не забралі б, быў бы жывы.

Донна Асунта, выціраючы слёзы краёчкам спадніцы, пахітала галавой. Удалечыні па-ранейшаму звінелі струны гітары, і Літума, выдатна ўсведамляючы ўсю недарэчнасць гэтага, падумаў раптам, што гэтага Паламіна Маляро сядзіць ціпер у цэнтры на беразе ракі, глядзіць на месціцы іграе на гітары.

— Ніхто яго не забіраў, — ледзь вымавіла донна Асунта. — Ніхто не прымушаў. Ён сам пайшоў, добраахвотна. Хацеў у авіяцыі служыць. Вось сам і адшукай сабе пагібелю.

Літума моўчкі глядзеў на яе. Донна Асунта была малая ростам, босьня ногі яе ледзь даставалі да падлогі.

— Сеў у аўтобус, паехаў у Талару, на базу, і сказаў, што хоча служыць у авіяцыі. Сам напрасіўся, бедненькі мой сыночек, сам да смерці пайшоў. Сам! Сам!

— Чаго ж вы не распавялі аб гэтым лейтэнанту? — спытаў Літума.

— А хіба ж ён пытаў? Пра што пыталі, аб tym і распавядала.

Дакладна. Яе пыталі, ці былі ў Паламіна ворагі, ці пагражай яму хто-небудзь, ці не здаралася яму пасварыца або сашчапіца з кім-небудзь, ці не было ў каго-сьці падставы помсіцца яму, ці не ка-заў ён маці, што збіраецца збегчы з авіябазы. И на ўсе пытанні яна ціхім голосам адказвала: не, ніхो, ніколі. Лейтэнант насамрэч не спытаў у яе, ці добраахвотна пайшоў Паламіна ў войска.

— Што ж, яму хацелася быць вайскоўцам? — здзівіўся Літума. Паламіна стаў зусім не падобны да таго хлопчыка з гітарай, якога ён сабе ўяўляў.

— Сама ў толк ніяк не вазьму! — заплакала донна Асунта. — Навошта ты гэта зрабіў, сыночек? Куды табе ў лётчыкі?! Навошта табе ў Талару? Самалёты ж разбіваюцца, хочаш, каб я ні днём, ні ўначы супакою не ведала? Як ты мог раশыцца на такое, слоўцам не абмовіўшыся? «Калі б я раней

сказаў, ты б мяне не пусціла, мама». Дык навошта табе гэта, Паламіна? «Мне трэба жыць у Талары, мама. Гэта вельмі для мяне важна. Пытанне жыцця, мама».

«Хутчэй смерці», — падумаў Літума.

— А чаму, сеньёра, яму было так важна патрапіць у Талару?

— Цяпер ужо я ніколі аб tym не даведаўся, — у чацвёрты або ў пяты раз перажагналася яна.

— Ён мне растлумачыць не захаець, і панёс гэту таямніцу з сабой. Ай, Паламіна, сынок! На

каго ж ты мяне пакінуў?

Пярэстая каза прасунула галаву ў дзвёры і ўтаропілася на жанчыну вялікім жаласлівымі вачымі. Хтосьці тузануў за вяроўку, галава схавалася. [...]

VIII

[...] Донна Адрыяна зноў засміялася, і Літума падумаў, што тыя грандыёзныя падзеі, над якімі плакала і вохкала ўся Талара, у яе выклікаючы толькі смех. Вось ужо трэці дні была яна такая. Гэтым смехам яна частавала іх з лейтэнантам на сняданак, абед і вячэр у чора, заўчора і пазапазаўчора.

Лейтэнант Сільва, наадварот, усе гэтыя дні быў хмурым, відавочна пачуваваўся не ў сваёй талерцы і выгледзеў такі, нібы ў жыцці яго здарылася нейкай буйнай гадасцю. У пятнашцаты, мусіць, раз за гэтыя трэћы дні Літума спытаў сябе: «Што з імі абодвум дзеёщым?». Званілі званы да імшы, і донна Адрыяна, усё яшчэ смеючыся, ахінула сябе хросным знакам.

— Ну а што, па-вашаму, зроўняць з гэтым лейтэнанцікам, з Дуфо? — спытаў дон Хераніма.

Быў час абеду. Акрамя Літумы, лейтэнанта і таксіста ў харчуні сядзела яшчэ маладая пара, якая прыехала з Соррытоса на хрэсбіны.

— Пойдзе пад трывунал, — змрочна адказаў лейтэнант, упёршыся поглядам у сваю паўпарожнюю талерку.

— Ну а будзе яму што-небудзь? — настойваў дон Хераніма. Ён еў сальтадыту з рысам і адначасова абмахваўся газетай. — Я так лічу, за тое, што ён вытварыў з бедным Паламіна, па галоўцы не паглазіць, а?

— Правільна лічыце, — з набітым ротам адказаў лейтэнант, і ў голосе яго гучала просьба даць яму паесці спакойна. — Будзе, будзе. Што-небудзь ды будзе.

Літума зайдзіў, што лейтэнант увесь унурыйся, скурчыўся на крэсле. Гаспадыня набліжалася да іх. На ёй была моцна адкрытая сукенка ў кветачку, пад якой так і хадзілі яе грудзі і сцёгны. Уся яна выпраменялася да статак, здароўе і відавочна была ў поўным ладзе са светам і з самой сабой.

— Выпіце глыточак вадзіцы і не спяшайцеся так, а то ежа ў вас пойдзе не туды, куды траба, — са смехам сказала яна і гуліва папліскала лейтэнанта па спіне.

— Вас у апошні час і не пазнаць, — сказаў Літума, разглядаючы яе.

Яна і напраўду вельмі змянілася, стала вясёлая і какетлівая незразумела з чаго.

— Значыць, ёсць на тое прычыны, — адказаў гаспадыня, склала посуд з суседняга століка і зазібралася на кухню. Зад яе пры гэтым рухаўся так выразна, нібы пасылаў ім усім развітальнем. «Госпадзі божа», — падумаў Літума.

— Не ведаецце, чаго яна так звязе? — спытаў ён лейтэнанта.

Замест адказу той кінёў на яго забойны погляд праз шкільцы сваіх цёмных акуляраў і зноў утаропіўся на вуліцу, дзе юны пеўнічак азлоблены дзёбуб зямлю. Потымён раптам замахаў крылімі і ўзляпіў.

— Жадаю вам сёе-то сказаць, лейтэнант, вы не пакрыўдзіцеся? — сказаў дон Хераніма.

— Лепш не траба, — прабурчэў той. — Не той настрой.

— Зразумеў. Маўчу, — адазваўся таксіст.

— Ну што, будуць новыя ахвяры? — са смехам азвалася з кухні донна Адрыяна.

[...] «Смяшынка ёй у рот патрапіла, — падумаў Літума. — Трэба мне адведаць дзяўчычатак кітайца Лао, а то хутка развучуся». Паміж ім і таксістам стаяў стол парачкі з Соррытоса, і таму пераговорыцаца даўдзілася праз іхнія галовы. І ён, і яна былі маладыя, апранутыя як на свята і з цікаўнасцю круцілі галавамі, прыслухаўся да гутаркі Літумы, лейтэнанта і дона Хераніма.

— Не, усё ж скажу, хоць вам і не спадаюцца мае слова. Хачу, каб вы ведалі, — ражчуча загаварыў таксіст, у тakt сваім словам пастукаючы скрученай газетай па стале. — Ні адзін сабака ў Талары не верыць у гэта. Нават вуньтой пеўнік — і той не верыць.

Куряня-пераростак ужо вярнулася на ранішнія месцы і цяпер з панурым выглядам раздзірала заціснутую ў дзюбіе яшчарку. Лейтэнант працягваў есці, ні на што не звяртаючы ўвагі, цалкам пагружены ў свае невясёлыя думкі.

— Пра што ты, дон Хераніма? — спытаў Літума.

— Аб tym, што палкоўнік Міндро застрэліў сваю дачку, а потым пакончыў сябе.

— Я — той ідышт, які верыць у тое, што палкоўнік забіў Алісію і пакончыў з сабой, — сказаў Літума.

— Не трэба прыдурвацца! — разрагатаў дон Хераніма. — Абодвух прыкончылі, каб не прабрахаліся і каб зваліць забойства Паламіна на палкоўніка. Так што давай не будзем!

— Ах, вось якое цяпер пляткарства ідзе? — падняў галаву лейтэнант. — Значыць, палкоўнік забілі? И хто ж, дазвольце даведацца?

— Важныя птушкі, я лічу, — развёў рукамі таксіст. — Хто ж яшчэ? И вы, лейтэнант, не круціце, не трэба, тут усе свае. Ясна, што вы не маеце права казаць. Усе ведаюць, што вам заткнулі рот, каб не дай бог, не ўспыла праўда. Справа вядомая.

Лейтэнант паціснуў плячыма, даючы зразумеў, што ёсць здагадкі не цікавіць яго ніколі.

— Яны нават пусцілі чутку, што палкоўнік быўшым бы жыў з Алісіяй, — сплюніў чаргове зярнітка руку дон Хераніма. — Вось жа набрыдзіў. І мерцякоў у спакоі не пакідаюць. Набрыдзіў. Табе не здаецца, Адрыяначка?

— Мне многа чаго здаецца, — разрагатаў донна Маціяся.

— Значыць, усе думаюць, што гэта выдумка, — кісла прамармытаў лейтэнант, зноў прымаючыся за ежу.

— Зразумела, выдумкі. Гэта ўсё таму, каб схаваць сапраўдных забойцаў.

Завыла сірэна пукровага завода, і куряня, падняўшыся галаву, натапыралася, на некалькі імгненні ўзяла ўпісану ў напружаным чаканні. Потым схавалася, падскокаючы.

— Ну а за што, па-твойму, разбіраліся з Паламіна? — спытаў Літума.

— За кантрабанду. Шматмільённая справа, — упэўнена адказаў Хераніма. — Спачатку яго прысыпілі — ён нешта знаў. А калі палкоўнік Міндро даведаўся аб забойстве, і яго прыкончылі, а за ім і дачку. А потым распушцілі чутку, быўшым палкоўніком, прыраўнаваўшы дачку да Паламіна, забіўшага яго.

► ДЭБЮТ

АПОВЕСЦЬ ПРА ЧАЛАВЕКА, ЯКІ

◀ Заканчэнне. Пачатак
у N37 (213) на стар. 22.

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА

...Месяц схаваўся за хмарамі, нават снег, падавалася, перастаў бліскчаць за агародкай. Мне зрабілася нягутульна.

Хвілін дзесяць я ішоў, нічога не заўважаючы навокал. Было зусім ціха, нават снег пад ногамі рылеў неяк прыглушана, нібыта не хацеў парушаць трывожнай цішыні.

Потым пачуўся грукат рухавіка. Я спыніўся і прыглядзеўся ў цемру.

У адчыненую браму заядзжалі некалькі грузавікоў. Фары ў іх былі ўклочаныя, і міжволні прыціснуўся да дошак, каб промні не склізнулі па мне.

Машыны спыніліся. Паміж мной і імі было метраў сто пяцьдзесят, і я вырашыў асцярожна прафраца як мага бліжэй. Я поўз, як мне падавалася, вельмі ціха. Метрах у дваццаці да бліжэйшага грузавіка я спыніўся за чарговай елкай і падняў галаву.

Акурат за машынамі зямля нібыта разгарнула сваю пашчу няроўна разрытай траншэй. Адвалы былі адкіданы роўнымі валамі ўбок, напеўна для таго, каб потым было лягчэй закопваць. Улічваючы прamerзласць зямлі ў гэты час году, было нескладана ўяўіць, колькі працы было прыкладзена, каб выкапаць яміну.

Побач з грузавікамі стаялі дзве легкавушки. Крыху далей — чалавек дзесяць у форме НКУС. Яны палілі і аб чымосьці размаўлялі паміж сабой. Я напружыў слых, але здолеў разабраць толькі нязвязаныя абрывыкі размовы. Некалькі разоў да мяне далацелі словаў «першая партыя» і «Раманаў». Пару разоў яны пачыналі рагатаць, гучна, у голас.

Потым на дарозе паказала ся яшчэ адна легкавушка. Яна спынілася побач з першымі дзвюма. З пасажырскага месца выскачыў афіцэр... старшы лейтэнант Зягінцаў...

Пры ягоным з'яўленні ўсе пакідалі цыгарэткі ў снег і выцягнуліся перад ім у струнку.

— Вольна. Здароў, хлопцы, — ён падышоў да кожнага асабістай і кожнаму пасціснёу руку. Голос у яго быў вельмі гучны, мне было чуваць яго куды лепш, чым астатніх. — Ну што, сёняня напружана нач, вельмі буйная партыя. Заўтра кожнаму з вас я даю дзень адпачынку. Астатнія як звычайна. Боеукладкі праверылі? На ўсіх хапае?

Шэраг нястройна пацвердзіў.

— Выдатна. Прапаную ўдарна папрацаўца і хутчэй скончыць, мне самому не вельмі хочацца сядзець у гэтым клятым лесе да раніцы. Усё, разысціся.

Сінхронна чэкісты адчынілі кузавы грузавікоў, па два чалавекі нырнулі ў кожны з іх, яшчэ па адным засталося звонку.

Я затаіўся, баючыся нават варухуцца. Нечакана мne стала вельмі страшна. Нельга, канечнэ, сказаць, што дагэтуль я быў абсолютна спакойны, але зараз мяне ахапіў проста панічны страх. Пакуль яшчэ нічога не здарылася, а мяне ўжо фактывычна паралізавала гэтым брыдкім і ліпкім пачуццём.

З грузавікоў я пачуў гукі нейкай валтузні. Праз імгненне з першай машынай паказаліся чэкісты, пад рукі яны валаклі чалавека... Толькі ў гэты момант я зразумеў, што мусіць зараз адбыцца. Як пацвярджэнне маіх горшых згадак, чэкіст, які стаяў каля ямы, падняў рэвальвер...

Грукнуў стрэл. Ён гучна пранёсся па начным лесе. Цела небаракі, нібыта падштурхнутае куляй, сама звалілася ў яміну. Канваіры адразу ж падаліся назад, да грузавіка.

Ля суседніяй ямы адбывалася тое ж самае. Асуджанага — а ці былі гэтыя людзі асуджанымі? — падвалаклі да выкананіцы, ударылі пад калена...

Стрэл.

Стрэл.

Стрэл.

Я сплю? Божа, які страшны сон!!! Божая маці, анёла панскі, пан Езус, дайце мне прачнуцца!!!

Стрэл.

Стрэл.

Я не прачынаўся.

Мне падавалася што гэтая нечалавечная оргія доўжылася ўжо некалькі гадзінай, хоць на самой спраде прайшло толькі хвілін з сорак. Ямы запоўніліся. Я страціў лік забітым...

І раптам усё скончылася. Стрэла і плачу больш не было, толькі размаўлялі паміж сабой чэкісты. Зягінцаў гучна аддаваў загады.

З'явіўся бульдозер. Ён пачаў засыпаць забітых зямлі ў адвалу, потым трамбаваць ямы. Усё гэта адбывалася нерэальнай павольна, быццам хтосьці з садысцкай упартосцю не жадаў, каб сёння гэтыя кашмар скончыўся...

Ясік

У школу мы пайшли разам. Дзяцей яшчэ не было.

Раніца прыгожая, сонечная.

У дзвёры нечакана пастукалі.

— Заходзіце, — выгукнула Таня.

Я нават не здзівіўся і не сплохнуў, калі ўбачыў Зягінцаў. Апошнім часам ён з'яўляўся ў школе занадта часта — нягледзячы на тое, што Валя даўно ведала дарогу і не было анікай патрэбы яе суправаджаць.

— Добрая ранку, — са сваёй звычайнай халоднай усмешкай павітаўся лейтэнант.

— І вам добрая ранку, — з лёгкай напружанасцю адказала Таня. Я прамаўчала. Зягінцаў зрабіў выгляд, быццам бы не з'явіўся гэты.

— Я сёння да вас па справе.

Я напружыўся.

— Наколькі ведаю, Максім Віктараўіч, маёр Раманаў размаўляў з вамі ў свой час наконт хлопчыка Ясі Самахвалава, сына мясцовага партыйнага кіраўніка.

— Была такая размова. Штосьці здарылася?

— Ды як вам сказаць... пакуль яшчэ нічога не здарылася, але можа здарыцца ў бліжэйшы час. Мне прыйдзеца сёняня забраць малога з сабой.

У размову нечакана ўмяшала ся Таня:

— Можа, вы ўсё ж скажаце нам, на якой падставе і куды забіраце хлопчыка?

— Можа быць і скажу, Таццяна Віктараўна, — ён зноўку халодна пасміхнуўся.

У школу паціху падышодзілі дзяці. Яны — сярод іх і Ясік — глядзелі на нас, нічога не разумеючы.

— Ясік, табе прыйдзеца пайці са мной. На жаль, заняткі ты сёння прапусцішь.

Я не вытрымаў. Схапіўшы Зягінцаў за руку, пацягнуў яго да выхаду. Лейтэнант рэзка вырваўся, але пайшоў за мной. Грукнуў дзвёры, і жонка выйшла за намі.

— Спадар Зягінцаў, я не адпушчу хлопчыка з вамі. Мне патрэбная папера ад таварыша Самахвалава...

Чэкіст расплыўся ў пырокай усмешкай.

— Папера, кажаце? Ну-ну. Дык вось, таварыш Савіцкі, я не хацеў бы нічога глумачыць, больш таго, я фактычна не маю на гэта права, але калі вы так настойліва гэтага патрабуецце... Таварыш Самахвалава сёння арыштавалі мае калегі па адвінавачванні ў... ды імя ніякай для вас розніцы, у чым яго вінаваць, гэта вас зусім не датычыцца. Скажу толькі адно: калі вы не жадаеце сабе праблемаў, вы павінны адпусціць хлопчыка са мной.

— Спадар Зягінцаў, я не адпушчу хлопчыка з вамі. Мне патрэбная папера ад таварыша Самахвалава...

— Таня спахмурнела і раптам злосна зашаптала:

— Вы калечыце сем'і і ломіце лёсы!

— Таня!

— Ідзіце преч, лейтэнант, хлопчыка мы не адпусцім.

Зягінцаў са злосцю сплюнушы пад ногі.

— Вы здаеца не разумееце, Таняна Віктараўна, з кім і як размаўляеце.

Рэзкім рухам ўніштурхнуў Таню, але яна засталася на месцы.

Я замахнуўся, каб удараць падонак, але чэкіст дасведчанай рукою перахапіў мой кулак і залаўміў руку так, што ў мяне пацягнела ў вачах. Ён каленам стукнуў мне па жывате. Я паваліўся, а неўзабаве за мной — і Таня.

— Паляжыце так троху, можа, зямля мазгой дасць троху, — лейтэнант зайшоў у школу. Я асцярожна падніміўся і дапамог падняцца Тані. Яна ціха плакала. Мы прыхінуліся да сценкі, каб не зваліцца зноўку.

...Лейтэнант забраў Ясія. Малы ўпіраўся і плакаў, але Зягінцаў не звяртаў на гэта анікай увагі.

Больш мы ніколі не бачылі ні Ясіка, ні ягона гацьку.

Больш мы ніколі не бачылі ні Ясіка, ні ягона гацьку.

«Кахаю»

Дзвёры былі адчыненыя, калі я вярнуўся дадому. Я не здзівіўся — мы зредку зачынялі хату. Але штосьці было не так, як звычайна...

— Таня! Таня-я-я-я!

...Лаз, той самы лаз. Хутчэй! У лесе гучалі стрэлы. Што калі я спазніўся? Што калі яна тут?

Не-е. Яна не тут... яна не тут. Не тут!

Я ўпаў на зямлю, папоўз, як змяя. Канечнэ ж, яна не тут, але я мушу сам, на свае вочы праверыць гэта, інакш мне ніколі не будзе спакою.

Я спыніўся толькі да дваццаць метраў ад рассстрэльнай каманды. Падпаўзіці бліжэй было б шаленствам нават для мяне. Мяне я так не заўважылі толькі дзякуючы таму, што чэкісты былі цалкам занятыя выкананнем.

Я адшукаў вачыма Зягінцаў. Гэтая курва, як і ў мінулы раз, не прымала ўдзелу ў самім рассстрэле, ён толькі аддаваў загады, флегматычна назіраючы за працэсам. Ягоныя рукі паціралі элегантныя нямецкія вальтэр.

Яма была поўная ўжо амаль напалову. Нават са сваёго месца я мог бачыць, што сярод рассстряльных не было аніводнай жанчыны. У мяне нібыта скала звалілася з плячэй.

Мае вусны лічылі кожнага забітага. Іх колькасць блізілася ўжо да трыццаці. Па ўсім, хутка партыя павінна была скончыцца, яшчэ чалавек пяць, не больш. Божачкі, Божа, яе няма?

— Усё, таварыш капітан, — старшы з групы хутка адраптартаў Зягінцаў. Ён казаў штосьці яшчэ, але я не чуў ягоных слоў. Яе няма тут! Няма! Яна жывая, яна будзе жыць! Будзе жыць, мія мілая, мія хаханая!

— Застаўся толькі адзін кліент, — старшы панізіў голас. — Той самы.

Па маіх вушах нібыта молатам грукнулі халодныя слова Зягінцаў.

— Вывадзіце.

Цябе нават не вывалаклі — выштурхнулі з машыны. Ты білася, білася, як кацяня, на якое наўлілася зграя шалённых сабак!

Маё цела адмаўлялася падпрадкаўца мне. Перад вачыма паплылі чырвоныя плямы. Я сплю! Сплю! Гэтага прости не можа быць. Та-я-я!

Капітан павольна падышоў да цябе, паглядзеў зверху ўніз, падняў нагу, нібыта з лянотай піхнуў. Ты пакацілася па бруднай зямлі,

НЕ ХАЦЕУ БЫЦЬ БОГАМ

Твае веі ўздрыгнуліся, і я застаўся ў іх на секунду, толькі на секунду, каб застацца там на вечныя стагоддзі.

— Як твой бог, сука? Да сустрэчы ТАМ!

— Кахаю, — прашаптала ты і заплюшчыла вочы.

Палец у скуроаной пальчатцы пацягнуў курок.

І не было ні болю, ні надзеі. У свеце панавала чорная цішыня.

Дзень. Ноч. Дзень. Ноч. Дзень? Не, здаецца, noch.

Ціха. Да звону ў вушах ціха. Ні стрэлаў, ні галасоў, ні спеву птушак... Нічога. Ноч. Толькі noch бязгучна размаўляла с мной.

Мяккая трава пад пальцамі раптам змянілася халоднай зямлёней. Гэта яшчэ што такое? Зямля? Чаму зямля?

Я падняў галаву і азірнуўся. Я не кryчаў, не. Я толькі плакаў. Я стаяў на магіле.

На тваёй магіле.

Затым я бег преч. Сілаў мне даў страх, ён даў мне нават больш, чым магло змясціца ў мaim хвorum целе...

Я натыкаўся на дрэвы, я не бачыў іх, буйся аб іх і, не адчуваючы блю і кryви, зноўку бег.

Далёка наперадзе загараўся світанак. Ноч, якай падавалася бясконцай і бязмежнай, блізілася да сканчэння. Я ішоў да сонца, нібы я ішоў да цябе, падаючы і баючыся міргнуць вачыма, нібыта ад гэтага сонца магло зникнуць.

Сонца не знікала. Яно з ляноўтай цягнула з-за гарызонту свае тонкія промні, і яны абуджали ўсё на зямлі.

Прачнуйся і загаманіў лес. Зноўку заспявалі птушкі. Недзе далей забрахалі сабакі. Забрахалі сабакі? Забрахалі сабакі!!

Брэх гучай дзесьці наперадзе, метраў у двухстах ад мяне. Што за?..

Я занадта позна зразумеў, што іду па ветру. Калі ў мінулья разы я ішоў убок ад брамы супраць ветру, сабакі не адчуваюці чужога пауху. Зараз жа...

Нечакана я ўбачыў лаз. Убачыў нібыта ў тумане — зрок адмаўляўся сямене падпрацкоўца, ногі таксама, але я ўсё роўна ішоў нібыта ў сне туды, дзе чарнела прагаліна на месцы прамаланых дошак.

Стрэлу я нават і не пачаў. Куля распушчыла дрэва на ўзорні галавы справа ад мяне. Да лазу засталаася яшчэ нейкіх метраў пяць, калі я пачаў кryкі вартайніку.

На бліжэйшым кусце яшчэ адна куля зрэзала галінку... Я кінуўся на зямлю і папоўз на жываве да ратавальнага лазу.

Брэх сабак зноўку нагнаў мяне каля хаты дзеда Юрася. Пагоня дакацілася да вёскі, і зараз пачыналі аблукваць хаты.

— Што за?... Стары пачаў быўся сварыша з-за таго, што яго паднялі на досвітку, але на паўслове яго скарга абарвалася. — Максім? Што з тобой? Што здарылася? Дзе Таня?

— Tania nie zuje!!!

— Со... О со ту, kurwa, mowisz?! Што ты нясеши?!

Я не адказаў. Я проста пераваліўся за парог і ўпаў на падлогу.

— Хто? Хто забіў?! Хто забіў яе?! Я адказаў адным толькі словам.

— Звягінцаў.

Стары закрычаў. Ён кryчаў у ранішне неба, ён слыў праклёніі гэтаму небу, сонцу, Звягінцеву і ўсім свету.

З боку расстрэльнага лесу ў вёску ўварваліся чатыры чорныя варанкі. Хату аблукнулі.

Стары зачыліў дзвёры на замок, схапіў лом і адварваў ад падлогі чатыры дошкі. Пад імі была неглыбокая яма, у якой ляжала штосьці доўгая, загорнутая ў тканіну. Пад тканінай я ўбачыў тры вінтоўкі.

Цішыня стаяла з хвіліну. Потым на дверы мы пачулі хуткія і ўпэўненныя крокі.

— Ад імя савецкай улады я загадваю вам адчыніць дзвёры і даць супрацоўнікам Камісарыята арыштаваць злачынцу, — добра знаёмы голас адразу прабаў марозам да самых касцей.

— Тваё імя! — прагрымеў голас Старога.

— Я паўтараю...

— Тваё, курва, імя!!!

— Капітан Камісарыята ўнутраных спраў Звягінцаў.

Гэтага было дастатковая. Дзед выబіў ствалом вінтоўкі шкло ў вакне і стрэліў.

— Па воках плі!

Я нават не паспейшыць на курок, як рэзкі боль адкінуў мяне ад вакна. Плячо было прастрэлена, з яго біла кроў. Было балючы і прыкры ад таго, што ўсё заканчвалася ТАК.

Дзед Юрась высунуўся ў акно, каб адшукаць Звягінцева, і раптам схапіўся за грудзі ды аплью на падлогу.

— Вось... і ўсё, сынку... — ён расцягнуў вусны ў змучанай усмешцы. — Я... хацеў быць... богам... каб іх... — ён зайшоўся ў кашлі, на вуснах з'явілася кроў. — Iх... на нашае месца...

Спадчына ад'ютанта генерала

Дні ў раённым аддзяленні Камісарыята нічым не адрозніваліся ад начэй. Тут заўжды было цёмна, пахла сырасцю, кryвей і дымам. А яшчэ тут былі пацукі. Шмат пацукоў — цэлае пацучынае войска маршыравала па падлозе падземных камераў. Пацукі не нападалі на жывых вязняў — яны былі съяты, бо заўжды маглі пачаставацца тымі, каму было ўжо ўсё роўна.

Допыты цягнуліся бясконцай, адзін за адным. Змяняліся следчыя, змяняліся ахойнікі. Нязменным было толькі пачуццё поўнай пустэчы. Так, я не адчуваў аблупнту нічога: ні болю, ні страху, ні жалю. Мяне білі, а я не заўважаў гэтага. Часам мне падавалася, што я памёр, і мая душа аднекуль зверху назірае за тым, як нястомнія каты чамусці працягваюць здзекавацца над мёртвым целам.

Я згубіў лік часу. Для мяне было аблупнту тайнай, колькі я быў тут ужо — дзень, месец, год, альбо стагоддзе.

Памятаю, калі я ўпершыню абудзіўся тут, я прапасіў следчага — маладога хлопца маіх гадоў з абыякавым выражам на твары — паклікаць маёра Раманава. Той

падняў галаву ад сваіх папераў і крыху здзіўлена запытаўся:

— Раманава? Маёр Раманаў выбыў ужо два тыдні таму.

— Выбыў? Што гэта значыць?

— Быў зняты з пасады і расстраляны...

Уесь час мяне задавалі нейкія пытанні, сэнсу якіх я не мог зразумець. Здаецца, мяне вінавацілі ў злачынствах супраць Саветаў, штаянажы...

Я не чакаў смерці як вызвалення. Я нічога не чакаў, як нічога не адчуваў. Бог быў там, наверсе, і ён назіраў за ўсім, што са мной адбываўся. Я не хацеў быць богам. Я б не змог быць такім бессардечным, якім павінны быць Бог.

Праз тыдзень — ці тысячагоддзе? — мяне ў чарговы раз вывалилі з камеры, каб адвесці на допыт. Кабінет следчага, у якім я ведаў кожны міліметр падлогі, у якім на кожнай сцяне быў сліды маёй кryві, быў незачынены.

За сталом сядзеў хтосьці, каго я яшчэ ні разу не бачыў на сваіх доўгатах. Гэты чалавек, апусціўшы галаву, чытаў нейкія дакументы, якія ляжалі перад ім.

Канваіры пасадзілі мяне на жорсткі стул, старшы з іх адправіўся:

— Савецкага прывялі, таварыш капитан.

Ах вось яно што! Чарговы следчы быў нікім іншым, як самім Звягінцевам. Прывітанне, курва, даўно не бачыўся!

Забойца падняў галаву і з усмешкай паглядзеў на мяне.

— Ну як вашыя справы, Максім Леанідавіч? Чуў, што вы нікі не жадаеце прайвіць разуменне і пасупрацоўніцаць са следствам. Гэта няяветліва з вашага боку! Бачыце, нават мяне ад працы адварвалі, каб я з вами паразмаўляў... Мне тут казалі, што ты, супрацоўніцаць, не байшся боло і біць цябе не мае анякага сэнсу. Можа быць, я не буду правяраць, мне ўсё роўна. Хачу, каб ты разумеў — у мяне вельмі мала часу, сам ведаеш, палігон чакае, — ён зноўку ўсміхнуўся. — З гэтай нагоды я не буду расцягваць біспрэчную радасць ад размовы з тобой, ты падпішаць пратакол, які павінны быў падпісаць яшчэ тыдзень таму, і мы з тобой назаўжды развітаемся. Як табе такі варыянт?

— Паршыва. Твае, капитан, выблідкі за тыдзень так і не змаглі мне растлумачыць сутнасць усіх авбінавачванняў. — Я закашляўся. Капітан схапіў мяне за валасы і прыпячатаў галавой да сталешніцы. Па шэрым метале расплылася цёмна-чырвоная пляма.

Звягінцаў схапіў са стала дакументы, якія ён вывучаў да майго з'яўлення, і падсунуў мене пад нос:

— Распавяду табе адну цікавую гісторыю. Наколькі я ведаю, ты ўсюды казаў, што не ведаеш сваіго бацьку, табе пра яго ніколі не распавядалі і сам ён памёр яшчэ да твайго нараджэння. Гэтым казкам верылі, праверыць ўсё роўна не было анякай магчымасці. А некалькі месяцаў таму я ўзрэзіла чарніцу на зямлю і паднімала яе на падлогу. Наколькі я ведаю, ты ўсюды казаў, што не ведаеш сваіго бацьку, табе пра яго ніколі не распавядалі і сам ён памёр яшчэ да твайго нараджэння. Гэтым казкам верылі, праверыць ўсё роўна не было анякай магчымасці. А некалькі месяцаў таму я ўзрэзіла чарніцу на зямлю і паднімала яе на падлогу.

— Распавяду табе адну цікавую гісторыю. Наколькі я ведаю, ты ўсюды казаў, што не ведаеш сваіго бацьку, табе пра яго ніколі не распавядалі і сам ён памёр яшчэ да твайго нараджэння. Гэтым казкам верылі, праверыць ўсё роўна не было анякай магчымасці. А некалькі месяцаў таму я ўзрэзіла чарніцу на зямлю і паднімала яе на падлогу.

ва амністыі, без права ліставання, без права...». Тут яшчэ шмат без якога права, прасцей для цябе будзе зразумець, што ад гэтага моманту ў цябе няма права ні на што аблупнту. Такім чынам, што ж мne абраць... — Ён тэатралізавана задумаўся. — Думаю, што такога лёгкага пакарання, як расстрэл, ты не заслужыў, — ён парваў першы аркуш. Пад другім жа паставіў подпіс і адклаў яго ў планшэт.

— Сука... Сука!!! — Я не мог стрымаць сібе.

— Падабаецца? Што ж, цябе чакае жыццё, поўнае ўспамінаў пра тваю жонку і яе цудоўныя вочкі. У цябе будзе шмат часу, каб падумашь над сваімі памылкамі. Доўгіх гадоў жыцця вам, Максім Леанідавіч! Канвойны!

Мяне падхапілі пад руки і пачягнулі.

Халодная падлога камеры прыняла мяне пахам магілы.

— О, мая каханая Танечка,

— прашаптаў я. — Я буду з табой! Абавязкова буду! Буду...

Эпілог

Вагон быў халодны і сыры. Як і ў камеры, тут было шмат пашкую. Але ў адрозненне ад тых, турэмных, гэтыя быўлі галоднымі...

Нам не казалі, куды рухаецца этап. Мы не павінны быўлі гэтага ведаць. Адгэтуль мы не павінны быўлі ведаць нічога. Мы быўлі нікім, і імя нам было ніхто. Адзінае, што мы ведаў — мы больш не людзі. Нам нельга было размаўляць, нельга было скардзіцца.

У вагоне нас такіх было чалавек сямдзесят. Як шапнушадзілі з вязняў, нам яшчэ пашанцавала: чэкісты перавозілі ў такіх вагонах і па дзвесце чалавек.

Але мне было

АПАВЯДАННЕ

ПЛЬІВЕЦ

Алесь ТАРАНОВІЧ

У той дзень неба брала самую високую сіню ноту...

Раптам маю ўвагу прыцягнуў дзіўны пльівец у басейне.

Ён пльіў павольна, але ўпарт. Гроб толькі адной рукой, не, гроб і другой, але гэта была ...кукса. Ён пльіў на спіне. Зваротна — на жывака. Неверагодна!

Я стаў назіраць за ім... Вось ён сыйшоў з дыстанцыі, улез на лесвіцу і, упэўнена варочаючи рукою, выйшаў на бераг. Быў ён немаладым чалавекам, карчакаватым і дужым, як дуб.

Надзеўшы халат, ён сеў на складное крэсла.

Задумайся.

Я перамясціўся бліжэй.

Халат яго расхінуўся, агаліўшы магутныя пліты грудных цягліцаў, спіна была дужай, як драўляная калода. Старэчыя плямы на паліраваным чэрапе, месцамі праступаў вожыкі серабрыстых валасоў. Просты, няхітры, адкрыты твар, — ён быў пазбаўлены мімікі.

Наўшы вочы сустрэліся...

— Хто ты?

— Хачу ведаць пра тваё мінулае.

— Навошта табе гэта? Ты жадаеш прачысціць аўтіевы стайні маёй памяці? Я замкнуў свае ўспаміны на ключ. Я выкінуўся з уласнай памяці, як наркаман з акна...

З басейна выйшла німфа.

Іканапіснае аблічча спелай і ўпэўненай у сабе прыгажосці. Звыклым рухам зняла гумовую шапачку. Плаўную завершанасць яе фігуры дапоўніў лівец залатых валасоў. Яе суседка, дама з плоскастунівасцю і плоскагруддзем, ускінула зайздросны погляд...

— Прыгожым жанчынам не на карысць усведамленне ўласнай прыгажосці. Яно накладвае на твар нейкі невынішчальна-пахабны адбітак самаўлюбёнасці.

Ён завесіў шэры смутак усмешкай:

— Ты хочаш ведаць, ці быў я на вайне і дзе страціў руку?...

— Мне было пятнаццаць.

Мы мылі твары ў мігатлівых маладых днях, як у жывой вадзе. Нас атачала рамантнай завіруха слоў, і мы рваліся служыць вялікай Нямеччыне.

Фашызм быў для нас марай аўдэальным свеце. Мы рыхтаваліся абараняць гэты наш свет, развівалі сваё цела і дух, каб стаць падобнымі да герояў. Гераічнасць складалася ў адраченні ад сябе ў імя веры і прайды...

Ён паганяў жаўлакі на скулах.

— Гітлер перанёс статую Перамогі ад Рэйхстага ў Тыргартэн, і мы не зазначылі, што Нямеччына стала шалёна круціцца вакол яе, як цыркулярная піла. Вайна пазбаўляе ад неабходнасці думаць. Калі ён гаварыў: «Мне не патрэбныя вашыя розумы і сэрцы, мне патрэбная вашая маладосць» — мы бытлі ў захапленні...

Мы не паспелі прачынца ад выдатнага сну дзяцінства, як нас прапусціла скроў сябе горкая іспіна. У руках была зброя, а загад пазбаўляў ад неабходнасці думаць. Ахоўная грамата дзяцінства парвалася... Прыбыло 45-ы год. Мяне заклікалі ў «гітлерюген».

Апавядальнік замоўк. Я паглядзеў яму ў твар, ён быў як студня без дна.

— Бітва за Берлін пашыралася. Гром «сталінскіх арганаў» ператварыўся ў аркестр. Бездань бушавала над горадам. Ішоў шосты год вайны, шосты год бамбаванняў... Берлінцы сталі ценімі, якія слізгаюць па вузкім карнізе жыцця. Яны, як статысты, прысутнічалі на карнавале заблытаных лёсаў, пакінутай Богам краіны.

Страх смерці ўвайшоў ва ўжытак, да яго прывыклі. Памерці было лёгка, цяжка застацца жыццем.

Проза жыцця загнала пазію ў вугал і намотвала яе кішкі на кулак. Мне падавалася: усе разумеюць, што адбываецца, акрамя мяне. Мяна душа была маленкай і чеснай, у ёй не магло размасціцца ніякае чалавече пачуццё, у сярэдзіне быў туман, знадворку туман, на зубах — тоўчанае шкло...

Ён перайшоў на жэстыкульцию, плаўную і размашыстую, як у святара. Яго прамова стала падавацца гульней гукаў, якія імкнущыя выщесніць з сябе небяспечную музыку.

Мы, хлопцы з «гітлерюген», не хацелі паміраць. Але эсэсаўцы з розных краінаў, а тут былі французы, галандцы, датчане, нарвежцы, латышы і эстонцы, сабраліся тут, каб сустрэць свою смерць. Рускія атакавалі, мы ішлі ў контратакі. Птушкі пераймалі свіст куль, а кулы — спевы птушак...

Мы ішлі пад дажджком з серы, агню і сталі. Ишлі паблізу трамвайніх рэльсаў, выгнутых, як хвалі бушуючага мора, паблізу стогадовых, зrezанных снарадамі ліпаў.

Мы ведалі аб паразе. Мы прымалі паразу, але мы шукалі надзею, як шукаюць яе шахцёры ў зavalенай шахце.

Хвіліны, гадзіны, дні цяклі ў нікуды. Насамрэч яны зрываліся ў прорву. Я адчуваў, што ў паветры ідзе буйнае паспяванне катастрофы...

У той дзень агонь рускіх быў асабліва моцны.

Разрывы іх снарадаў скалы-наплі ўсё вакол. Я намацаў у кішэні медальён, які дала мне маці. Я захоўваў яго, як талісман, верыў, што ён абароніць мяне. Нерви былі напружаныя.

Раптойны выбліск, грукат... што гэта? Не стала чуваць зашпаў,

Фашызм быў для нас марай аўдэальным свеце.

Мы рыхтаваліся абараняць гэты наш свет, развівалі сваё цела і дух, каб стаць падобнымі да герояў

выйхадаў, крыкаў. Запанавала цішыня...

Хтосьці стаіць як у тумане, зіхаціць белым...

Спроба ўстаць ні да чаго не прывяля, відаць, кантузія... вушы быццам заткнутыя чымсьці. Свет стаў бязгучы... І раптам я ўбачыў маці, старэйшую сястру — яны стаялі трохі наводдаль, працягвалі да мяне рукі, нібы спрабавалі выцягнуць з-пад алломкаў...

Позна, занадта позна...

Я адчуваў сябе мураёём, прыціснутым небам. Рот забіты зямлём, агнём пяча руку.

Можа, я сплю, і гэта кашмарныя сон? Можа, мяне катуюць распаленым жалезам? Но толькі ў сне так бывае — хочаш паварушыцца, і не можаш. Адчуваеш, што дзеесьці побач ёсць людзі,

але нікога не турбуе твой лёс. Як страшна быць сляпым, глухім і нямым адначасова!

Раптам цемру прарэзала святло, данёсся глухі гук. Ад яркага святла забалелі вочы. Хацелася стукнуць кулаком па тонкай перагородцы, якая аддзяляе яву ад небыцця, цемру ад святла. Але цела заставалася свінцовым. Я бачыў сябе збоку, бачыў усе свае 5300 дзён жыцця, яны яшчэ дыхалі, лежучы пад абломкамі... Падумаў, што зараз гэтае жыццё скончыцца. На каго я пакіну маці і сястру, наш сад з вавёркамі і трусамі, музыку Ліста і гэтае зорнае неба?..

— Гэта твой апошні бой, Вольфі!

Абвалілася разам мітусня. Уесь гэты бурлівы, шумлівы, пульсуючы свет зік. Заставаўся толькі чалавек у белым, твара не было відаць.

— Хто ты? Анёл? Дэман? Хто ж?

Я не чуў свайго голаса.

— Хто б ні выйграў гэты бой, ты яго прайграеш!

Гэта быў не голас. Гэта было гулкае рэжа, фанетычны каркас слова, усярэдзіне якіх плавала літара духу.

— Але чаму? Бо я нікога не забіваў. Я не парушаў дзеесьць запаведзя! Я ведаў, што сёстры Вагнер хаваюць на сваім лецишчы ў Нойкельне падлетка-габрэя, але я не выдаў іх. Калі оберлейтенант Зільбер загадаў расстраляць старога Фрыца Цандэра з фольксштурма, я заступіўся за яго, сказаўши, што ў таго чацвёра дзеясьці.

— Але Зільбер усё роўна расстраляў яго.

— А што я яшчэ мог зрабіць?

— Все салдаты забойцы, хіба ты не ведаеш аб гэтым?

Свято пачало цымянец, я ўбачыў спіну, якая аддаляеца. Фармулёўка апошніх фразы была мне знаёмая. Хто гэта сказаў? Фігура мімікрыравала, ператвараючыся то ў салдата, то ў афіцэра, то ў санітара...

Голас апавядальніка змоўк.

Ветрык мякка ткнуўся ў нашыя спіны, кроны дрэў адпостроўваліся ў небе, лісце іх было лёгкім, як срэбныя Эльфы. Дзяўчынкі-купальшчыцы слізгілі ў гнуткіх струменях гарачага заходу. Сінія цені леглі на кусты і сталі сачыць за сонцам, выцягваючы доўгія насы...

Фашызм быў для нас марай аўдэальным свеце.

Мы рыхтаваліся абараняць гэты наш свет, развівалі сваё цела і дух, каб стаць падобнымі да герояў

мой суразмоўца сыйшоў у сябе, забыўши на крэсле застылае цела і непатрэбны твар, падобны на спусцелу вітрыну. Жыццё, якое стайліся дзеесьці ўнутры, нічым не выдавала сваёй прысутнасці. Раптам я пачаў:

— Цяжка быць анёлам у пекле... Я жадаю вярнуцца туды. У той час. Маё сапраўднае жыццё засталося там, дзе мяне забілі. Я так і не змог па-сапраўднаму прыстасацца да новага жыцця. Дагэтуль выразна бачу начынья чэргі ў пякарнях, чую бухаючыя галасы занітак... Я нібы адкрыў скрыню Пандоры, шукаю, на што вымінянцы хоць бы адну хвіліну мінулага. Я змог бы многае змяніць у сваім жыцці.

Жыццё чалавека як раман.

Яго сюжэтны ход не ўзнікае ніадкуль, ён падрыхтоўваецца

тысячамі папярэдніх дробязяў. Я бачыў канец ганебнага пакалення, наша краіна развалілася, таму што была толькі падробкай пад краіну.

Але я шукаю прычыны няўдачаў у сабе. Апраўданне — доля няўдачнікаў, самакапанне завадзіць у багну.

Тады мы разумелі, што ў нашым жыцці адбылася катастрофа. Гэта мы адчувалі. Але не разумелі, не маглі зразумець, што гэта не толькі нашая бяды. Гэта будзе бядой нашых дзеяці і ўнікаў. Яны таксама будуць апраўдаўца...

Пасля паўзы ён прадаўжыў:

— Усё ў жыцці чалавека залежыць ад выпадку. Толькі смерць ніколі не бывае выпадковай. Таксама як і нараджэнне. Усё астатнэе — кароткая адлегласць паміж імі. Я выпіў сваё жыццё, але не стаў мудрэй. Гады змяняюць свае нумары з кулямётнай хуткасцю. Прыйшла восень жыцця. Сыходзяць у нябыт сябры і сваякі, іх галасы з кожным годам становяцца цішэй. Я бачыў, як яны плакалі, назіраючы, як змяняеца іх твар і цела. Я не плакаў ніколі, нават тады, пасля аперацыі, убачыўши, што руки ў мене няма...

Ён зноў замоўк.

Я падняў галаву. Празрыстае кола дня круцілася ўсё павольней скрэзом бяздонны ўльтрамарын, ліпі ўжо рыхтаваліся да сваіх духмяных метамарфозаў. Іх кроны распавядалі ветру ўсё, што ім прынілася за доўгае стагоддзе. Сонца сыходзіла, каб зліца з цішынёй на зыходзе дня...

Ты ведаеш, што такое гукі цішыні? Цяпер цішыня іншая, а тады яна падавалася цудам. Я аддаў бы ўсё, каб пачуць ту цішыню.

Мы не паспелі і не маглі да яе пр

19 (11)

ШКАЛЯРЫЙ

УРОК

РАДЗІВІЛЬ

Уладзімір АРЛОУ

Найбольш багатыя і магутныя роды ў Вялікім Княстве называліся магнатамі. Эта была наша арыстакратыя. Вельмі часта жыццё дзяржавы залежала ад яе нават больш, чым ад вялікага князя і карала. Шмат хто з магнатаў меў княжскія або графскія тытулы: Сапегі, Гальшанская, Хадкевічы, Астрожская, Слуцкая, Друцкая, Тышкевічы, Алелькавічы, Гаштольды.

Да самай багатай і ўплывовай арыстакратыі не толькі ў нашай краіне, а і ўсёй Еўропе належалі ліцвінскі род князей Радзівілаў. Трапляліся сярод іх людзі хцівія і жорсткія, але больш было іншых. Радзівілы дали шмат выдатных палітыкаў, палкаводцаў, дзеячоў культуры.

Карані роду

Пачынальнікам роду стаў Радзівіл Осцікавіч, старэйшы сын баярина Осціка.

Осцік паходзіў з-пад Вільні і быў хаўруsnікам гаспадара Вітаўта ў змаганні за незалежнасць Вялікага Княства. Осцікаў подпіс стаіць пад Тарунскай мірнай дамовай, у якой тэўтонцы прызналі сваю паразу пад Грунвальдам.

Вітаўту паспей паслужыць і Радзівіл Осцікавіч. Ён займаў пасаду гаспадарскага маршалка, гэта значыць, кіраваў вялікакняжскім дваром. Пазней першы з роду Радзівілаў здабыў сабе славу як таленавіты пасол і ваявода. Ён адваяваў у маскоўцаў і вярнуў у склад Вялікага Княства гарады Бранск, Старадуб, Ноўгарад-Северск і Пуціўль.

За службу дзяржаве вялікія князі ўзнагодзілі Радзівіла і ягоных нашчадкаў. У XVI—XVII стагоддзях яны валодалі некалькімі сёнямі гарадоў і мястэчкамі, але большімі былі для дзяржавы гаспадарылі ў Нясвіжы, Слуцку, Клецку, Міры, Койданаве, Шчучыне, Копысі, Капылі, Любчы... Род меў уласныя збройныя сілы, а ў агульнадзяржаваўне войска пасылаў 1000 коннікаў і больш за 1500 пяхотнікаў.

Сталіцою Радзівілаў некалькі стагоддзяў лічыўся горад Нясвіж, які часам называлі «маленькім Парыжам».

Магутнасць гэтага роду засведчыла тагачасная прымаўка: «Кароль у Варшаве, а Радзівіл у Нясвіжы». Кажучы іншымі словамі, Радзівілы былі для дзяржавы не менш важныя за каралёў.

Літоўскі Геркулес

Праўнук першага з Радзівілаў, князь Юрай застаўся ў гісторыі як абаронца Айчыны ад захопнікаў з усходу і поўдня. Ён перамог маскоўцаў і татарам у трываліх бітвах. Сучаснік так і называлі яго — Віктар (Victor), што ў перакладзе з лацінскай мовы азначае «пераможца».

У 1511 годзе ён разам са слуцкім князем Юр'ем унаучы напаў на лагер татарскіх наезнікаў і разбіў вялікі варожы загон. Нашыя ваяры вызвалілі тады тысячы палонных. Праз год разам з Констанцінам Астрожскім Юрай Радзівіл атрымаў перамогу над ставікамі пад Вішняўцом.

Надзеіным памочнікам гетмана на Астрожскага Юрай быў і ў славутай Аршанскай бітве. Там князь Радзівіл камандаваў ліцвінскай конніцай на левым крыле нашага войска. Спачатку ён адбіў атаку маскоўцаў, а потым пагнаў ворага преч. З узятым над галавой мячом князь, як быццам не кранаўчыся зямлі, ліцеў наперадзе сваіх вершнікаў, і маскоўцы ў жаху кідаліся ў Дняпро альбо прасілі літасці.

Пазней Юрай спыніў пад Крэвам паход маскоўскага войска на Вільню. Тады ж ён дапамог палякам у вайне з Тэўтонскім Ордэнам. Рыцарскі аддзел князя Радзівіла ўзяў Брандэнбург і яшчэ пяць варожых замкаў. Не вытрымаўши такога напору, крыжакі папрасілі міру.

Пасля скону гетмана Астрожскага Юраю Радзівілу перадалі вялікагетманскую булаву. З новым правадыром беларуское войска вызваліла ад маскоўскіх захопнікаў Гомельскую і Старадубскую зямлю.

Вы, напэўна, ведаецце пра стражытнага героя Геракла, якога называлі таксама Геркулесам. Ён вылучаўся незвычайнай сілою і здзейсніў дванаццаць славутых подзвігаў. Юрай Радзівіл часта парабаўвалі з гэтага героям і далі яму ганарове імя «Літоўскі Геркулес».

Не будзем забывацца, што Літвой тады звалася ўсё Вялікае Княства і ягоная галоўная частка — Беларусь.

У Нацыянальным мастацкім музеі ў Мінску вы можаце ўбачыць вялікі партрэт Літоўскага Геркулеса ў поўным рыцарскім узбраенні.

Дачка Юрая Радзівіла Барбара стала жонкаю вялікага князя Жыгімонта Аўгуста, а сын Мікалай, названы Рудым, як і бацька, увайшоў у гісторыю выдатным ваяводам.

Гетман Мікалай Руды

Мікалай Радзівіл Руды

Мікалай хутка пацвердзіў гэта. Ягоныя вялікі розум і кемлівасць сваякі ўбачылі яшчэ ў дзяцінстве.

Хлопец вучыўся ў бацькоўскім палацы, але ад ліцвінскіх і замежных настаўнікаў атрымаў адукацию не горшую, чым ва ўніверсітэце. Гэтаксама добра, як і па-беларуску, Мікалай гаварыў па-польску і на лацінскай мове. Потым некалькі гадоў ён назапашваў патрэбны дзяржаўнаму чалавеку досвед пры двары польскага караля ў Кракаве.

Бацька, вялікі гетман Юрай, з юных гадоў пачаў браць сына ў паходы. У дваццаць адзін год Мікалай ужо сам камандаваў аддзелам кавалерыі. Гэты аддзел праславіўся ў новай вайне з Масковіяй, якая пачалася ў 1534 годзе. Конніца маладога Радзівіла асабліва вызначылася ў штурме горада Старадуба.

Пасля бацькавай смерці князь Мікалай застаўся ўладальнікам багатых земляў і маёнткаў, а таксама апекуном малодшай сястры Барбары, у якой памёр муж. Каб аўдавелая сястра не засталася без спадчыны, Радзівіл напісаў ліст вялікаму князю Жыгімонту Аўгусту.

Вялікі князь і княгіня Радзівіл спадабаліся адно аднаму. Яны пачалі сустракацца, а затым пабраліся шлюбам. Тады ўплыў Мікалая Рудога на палітыку Вялікага Княства зрабіўся яшчэ большым. Ад'ядзячуцы з Вільні ў Кракаў, Жыгімонт Аўгуст прызначыў Радзівіла Рудога сваім намеснікам. Але найбольшую славу князь Мікалай здабыў, калі стаў вялікім гетманам.

Неўзабаве зноў распачалася вайна з Масковіяй, якая праглашацца суседнім з Вялікім Княствам Лівонію. Даведаўшыся, што сабранае гетманам Мікалаем войска перайшло Дзвіну і рушыла на дапамогу лівонцам, маскоўская ваяводы загадалі сваім стральцам адступаць. Ліцвіны гналі іх ажно да Балтыйскага мора.

Пасля таго, як войскі цара Івана Жахлівага захапілі Полацак, над Вялікім Княствам навіслла смяротная пагроза. Але ўзімку 1564 года на беразе ракі Ула, паблізу вёскі Іванск, беларускія конніцы Радзівіла раптоўным ударами разбіла ў трох разах большае 25-тысячнае маскоўскае войска. Пасля гэтага захопнікі ўжо не адважваліся ісці ўглыб Беларусі.

Пазней войскамі гетмана Мікалая ўдзельнічала ў вызваленні Полацка. Вялікі князь і кароль Сцяпан Батура шмат разоў дзяліўся Радзівілу за добрыя парады і ставіў у прыклад ягоную конніцу.

Адзін тагачасны пазёт за захапленнем напісаў пра Мікалая Рудога: «Нават калі б у мяне было сто языкоў і сто вуснаў, я не змог бы пералічыць усе бітвы, якія вёў гэтага пераможца на варожых палях».

Канцлер Мікалай Чорны

Надзеіным хаўруsnікам Мікалая Рудога ва ўсіх спраўах быў стрыечны брат Мікалай Чорны, які — таксама за колер валасоў — атрымаў мянушку Чорны. Ён займаў высокія пасады, кіраваў вялікакняжскай Радай і паседжаннямі Соймаў, дапамог брату выдаць замуж за Жыгімента Аўгуста сястру Барбару.

У 1550 годзе Мікалай стаў канцлерам — другім у краіне чалавекам пасля гаспадара. Сябры і непрыяцелі называлі яго некаранаваным уладаром Княства. Пра тое, што ніхто не мог аслухацца канцлеру,

Мікалай Радзівіл Чорны

Барбара Радзівіл

казала тагачасная прымаўка: «Дзе Чорны прывяжа карову ў Літве, там яна і стаіць будзе».

За заслугі перад дзяржавай вялікі князь зрабіў канцлера Мікалая віленскім ваяводам і дазволіў захоўваць у нясвіжскім замку Радзівілаў архів Княства. Амаль кожную пастанову Жыгімонт Аўгуст прымаў толькі са згоды канцлера. За гэта злыв языкі распускалі чуткі, нібыта князь Мікалай сябруе з нячыстай сілаю і навёў на вялікага князя чары.

Мікалай Чорны меў шмат ворагаў, але асабліва ненавідзелі яго каталікі. Канцлер, а ўслед за ім амаль усе іншыя магнаты перайшлі з каталіцтва ў новую веру, якая называлася кальвінізмам. Кальвіністы былі хрысціянамі, але не прызнавалі ўлады рымскага папы і выступалі супраць велізарнага багацця каталіцкай царквы. Яны хацелі зрабіць веру больш простай і чыстай — такой, як у часы Ісуса Хрыста і ягоных вучняў. Чорны адчыніў кальвіністкі школы, храмы, друкарні. У Нясвіжскай друкарні выдаваў кнігі паслядоўнікі Францішка Скарыны асветнік Сымон Будны. На сродкі Радзівіла вийшла і славутая Берасцейская Біблія.

Канцлер і ягоны аднадумцы хацелі, каб ліцвіны-каталікі і ліцвіны-праваслаўныя злучыліся ў адной царкве. Гэта абараняла б Вялікае Княство і ад каталіцкай Польшчы і ад праваслаўнай Масковіі. Мікалаю Чорнаму не хапіла часу, але, як вядома, праз некалькі дзесяцігоддзя юноны намер ажыццяўлі прыхильнікі Берасцейскай вунії.

Шырокую славу заваяваў Радзівіл Чорны і як мужык рыцар. Пры канцы XVI стагоддзя аўстрыйскі герцаг Фердынанд вырашыў стварыць музей єўрапейскай славы. Ён разаслаў у розныя краіны лісты з просьбай прыслыць панцыры і зброя найзнатнікамішых рыцараў. З Вялікага Княства герцаг папрасіў узбраенне братоў Радзівілаў — Чорнага і Рудога. Ціпер іхнія парадныя панцыры захоўваюцца ў сталіцы Аўстрыйскай Венскім гісторычным музеі.

Лёс Барбary Радзівіл

Родная сястра Мікалая Рудога Барбара была жонкаю гаспадара Жыгімонта Аўгуста. Гэтай жанчыне вялікага розуму і чароўнай красы выпаў дзіўны і цяжкі лёс.

Калі прыгажуня Барбара адзначыла сямнаццаты дзень нараджэння, бацькі выдалі яе замуж за нашмат старэшага наваградскага ваяводу Станіслава Гаштольда. Ваявода хутка памёр, і маладая ўдова засталася аднайменнай. Калі скончылася жалоба, Барбара пачала прыезджаць у сталічную Вільню. Аднаго разу на балі яна

і пазнаёмілася з вялікім князем. Прыдворныя заўважылі, якімі замілаванымі вачыма глядзеў на Барбару Жыгімонт.

Неўзабаве ён прыехаў на дзяянёк у Гераненскі замак і прагасціў у княгіні ажно некалькі тыдняў. Жыгімонт патлумачыў, што хаваўся там ад чумы, якая забрала шмат жыцця ў сталіцы. Аднак у сапраўднасці ён закахаўся ў Барбару.

Сталася так, што вялікі князь праз нейкі час таксама зрабіўся ўдаўцом. Тады Барбара жыла з маці ў Вільні. Жыгімонт Аўгуст загадаў пабудаваць патаемны пераход са сваім палацам на Барбару.

Барбара на маці спрыяла маладым, бо маціла ўбачыць дачку ў кароне вялікай князёўны і каралевы. А вось ейныя браты Мікалай Руды і Мікалай Чорны папрасілі гаспадара Вялікага Княства, каб ён «не чыніў іх дому няславы». Князь паабяцаў больш не прыходзіць, але ўжо страсті ад хакання волю. Кожны дзень расстанныя з Барбарай, якую Жыгімонт Аўгуст ласкова называў Басяй або Басенкай, быў для яго пакутай.

Алнойчы ўначы ён зноў выправіўся на спатканне, але яго сустэрэла не каханая, а яе браты. Яны запатрабавалі альбо ажаніцца з іхняй сястрою, альбо ніколі больш з ёю не бачыцца. Жыгімонт адважыўся на адчайны крок, і ў ту ж ноч таемна авянчыўся з Барбарай.

Чутка пра гэта дайшла ў Кракаў да бацькоў вялікага князя — карала Жыгімонта Старога і каралевы Боны. Я

ШКАЛЯРЫЙ

20 (12)

► УРОК

РАДЗІВІЛЫ

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 19.

Убачыўшы яе аблічча, вялікі князь у роспачы закрычаў: «Ба-сенька мая!». Люстэрка разблісці, пакой напоўніўся дымам. Ад таго часу прыўд Барбары, які называюць Чорнай дамай, нібыта з'яўляецца ў Нясвіжскім замку і яго ваколіцах.

Кароткае, але такое незвычайнае жыццё Барбары Радзівіл і сёння ўражвае суайчынікамі. Свае творы прысвячаюць ёй пісменнікі, мастакі і кампазітары.

Мікалай Сіротка

Гэты князь быў сынам Мікалая Радзівіла Чорнага, а мянушку атрымаў ад самога гаспадара Жыгімонта Аўгуста. Выпраўляючыся да вялікакняжскага двара, бацькі аднаго разу ўзялі з сабою і зусім маленікага сыночка Мікалая Крыштопа. Калі Жыгімонт Аўгуст падышлоў да яго, Міколка жаласна плакаў на маленькім ложачку. Гаспадар ласкова загаварыў з ім і назваў сіроткам.

У гады дзяцінства Сіроткі ў Нясвіжы жылі і працавалі вядомыя єўрапейскія вучоныя, якіх сабраў да сябе Мікалай Чорны. Яны і сталі для хлопчыка першымі настаўнікамі. Потым ён спасцігаў навуку ва ўніверсітэтах далёкіх Страсбурга і Цыбінгена.

З юнацтва Мікалай Сіротка любіў вандраваць. Ён пабачыў італійскія гарады Рым, Мілан і Падуу, быў у швейцарскім Цюриху. Знатнасць роду і бацькі дазвала ім яму сустракацца з рымскім папам і каралімі, выступаць на самых славутых рыцарскіх турнірах.

Вярнуўшыся на Бацькаўшчыну, князь Мікалай на чале ўласнага аддзела ваяваў з маскоўскімі захопнікамі. Пры вызваленні Польшчы князь атрымаў адну цяжкую рану. Каб хутчэй ачуніць, Сіротка намерыўся здзейсніць вандроўку ў Святую Зямлю і памаліцца там, дзе калісьці навучаў людзей Ісус Хрыстос.

З Нясвіжа Сіротка накіраваўся ў італійскі горад Венецию, а далей паплыў на караблі морам. Па дарозе ў Ерусалім і назад падарожнік наведаў астравы Крыт і Кіпр, а таксама Сірплю і Егіпет. Ён аглядаў старажытныя гарады і помнікі, цікавіўся прыродай, звичаямі і гаспадаркай тамтэйшых краінаў і народаў. Паўсяль князь занатоўваў назіранні ў дзённіку.

Гравюра Тамаша Макоўскага

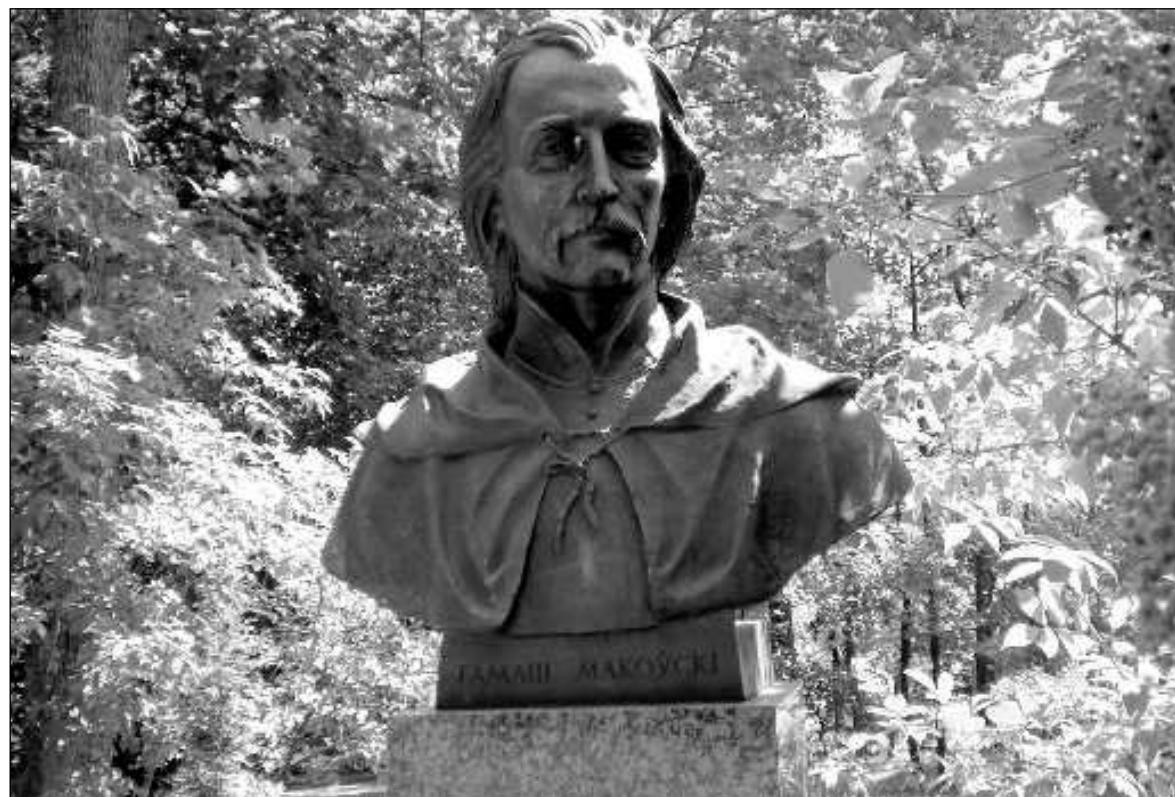
На зваротным шляху карабель, на якім плыў Сіротка, трапіў у страшны штурм. Князевыя спадарожнікі вырашылі, што Бог гневаеца, бо Радзівіл вязе з сабой для нясвіжскай музеінай калекцыі егіпецкія муміі. Муміі давялося выкінуць за борт, але дзве з іх князь усё ж прыхаваў.

У Нясвіжэн прывёзілі іншых старажытных рэчаў, а таксама дзіўных для нашых краёў жывёлін і птушак — малшаў, леапардаў, чыпокуў-папугаяў. Аднак самым галоўным бацьцем быў падарожныя нататкі. Дзякуючы ім князь напісаў на лацінскай мове книгу, якая скорочана называлася «Пэрэгрынацыя» («Падарожжа»). Кніга атрымалася такай цікавай і карысной, што дваццаць разоў выдавалася на розных єўрапейскіх мовах, у тым ліку і на беларускай.

Мікалай Сіротка адмовіўся ад бацькавай кальвінісцкай веры і стаў каталіком. Ён нават скупляў і загадваў паліць выдадзеную бацькам Берасцейскую Біблію. Але князь заставаўся патрыётам роднай краіны. Ён быў паслом вялікага князя на царкоўным з'ездзе ў Берасці і спрыяў царкоўнай унії. Каля Нясвіжа ён заснаваў уніяцкі манастыр.

Землякі найперш памятаюць і шануюць Радзівіла Сіротку за тое, што ён перабудаваў родны Нясвіж і зрабіў яго адным з найпрыгажайшых гарадоў дзяржавы.

Добра распароджаючыся сваім велізарным бацьцем, князь запрашаў да сябе таленавітых дойлідаў, мастакоў і майстроў розных спецыяльнасцяў. Якраз у тых часах ў Нясвіжы з'явіліся славутасці, якія і сёння прывабліваюць туды тысячи турыстаў. Гэта Радзівілаўскі замак, ратуша, Фар-

Помнік Тамашу Макоўскаму

ны касцёл, які пабудаваў на ўзор аднаго з самых знакамітых рымскіх храмаў архітэктар-італіец Ян (Джавані) Марыя Бернардоні.

У Сіроткі плённа працаў таленавіты мастак Тамаш Макоўскі. Ягоныя творы дапамагаюць нам сёння ўяўвіць, як чатыры стагоддзі тому выглядалі Нясвіж, Вільня, Горадня, Клецак. Макоўскі быў і выдатным картографам — майстрам у складанні геаграфічных картаў. На замову Сіроткі ён стварыў першую дакладную карту Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага.

Гэты Радзівіл мае і шмат іншых заслугаў перад роднымі градамі і Бацькаўшчынай. Ён будаваў вучэльні і шпіталі, павялічыў заснаваную бацькам бібліятэку, стварыў у Нясвіжскім замку вялікую партрэтную галерэю. Калі вы прыеедзіце на экспкурсію ў Радзівілаўскую сталіцу, абавязкова знайдзіце ў старым парку помнікі Мікалаю Сіротку, а таксама дойліду Яну Бернардоні і мастаку Тамашу Макоўскаму.

Гетман Януш Радзівіл

Князь Януш, як і ягоныя продкі, быў патрыётам Вялікага Княства і змагаром за яго незалежнасць ад Польшчы. Яшчэ ў юнацтве ў спрэчцы з польскімі пасламі ў Вільні Януш сказаў ім, што прыйдзе час, калі ліцвіны будуць выкідаць хціўх паліякаў у вокны.

Князь вучыўся ва ўніверсітэтах Нямеччыны, Францыі, Гандансі і Англіі. Апрача глыбокіх ведаў у розных навуках, ён меў надзвычайны вайсковы талент. У сорак гадоў стаў віленскім ваяводам, а затым і вялікім гетманам. «Спачатку хачу Айчыну шчаслівай бачыць, а потым дом родны», — казаў князь Януш.

Якраз тады Расея зноў напала на Рэч Паспалітую. Уся дзяржава глядзела на Януша Радзівіла з надзеяй, бо на яго плечы лёг цяжар галоўнага абаронцы. У гетмана было толькі 10 тысячяў жаўнероў, на якіх ішло амаль 100-тысячнае расейскае войска. Першую бітву ворагу Януш даў у жніўні 1654 года пад Шкловам. Ліцвіны святкавалі бліскучую перамогу: яны страйцілі 700 ваяроў, а маскоўцы ледзь не ў дзесяць разоў болей. Але ўсё роўна на аднаго ліцвіна прыпадала па дзясятку захопнікаў. Царскім ваяводам удалося ўзяць корпус Радзівіла ў цісці. Блізу тысячы

нашых жаўнероў палегла, а сам гетман быў паранены.

Царская войскі захапілі большую частку Беларусі разам з Вільніем. Трэба было ратаваць Бацькаўшчыну. Не маючы дастатковай збройнай сілы, каб змагацца з расейцамі, у 1655 годзе Януш Радзівіл падпісаў пагадненне пра вунію Вялікага Княства са Швеціяй. Такім чынам ранейшай вунія з Польшчай зрабілася несапраўданай. З дапамогаю шведскай арміі князь Радзівіл разлічваў разбіць маскоўцаў і ўмацаваць самастойнасць Княства. Але супротів гетмана ўзбунтавалася частка ягонага войска. Вунія не ажыццяўілася, а сам Януш падазроніў хутка памёр — напэўна, па스타рагія ворагі.

З удзячнасцю князь згадвалі не толькі верныя паплечнікі-ваяры. Студэнтам-ліцвінам ён даваў стыпендыі на навучанне ў Еўропе. На сродкі Януша Радзівіла будаваліся храмы і школы. Мужавы асветніцкія клопаты працягвалі ягоная жонка Соф'я, якая паходзіла са слуцкіх князёў. Цяпер праваслаўныя беларусы шануюць Соф'ю Слуцкую як святую.

Багуслаў Радзівіл

Пра гэту гадзіну Радзівіла можна было бы напісаць раман не менш цікавы, чым «Тры мушкетёры» Аляксандра Дзюма. Багуслаў не горш за мушкетёраў валодаў шпагаю, біўся на дуэлях, і за тое нават трапіў у французскую турму Бастилію. Праўда, хутка вышаў на волю. Дапамагло добрае знаёмства з свяяцтвамі з каралём Францыем, у войску якога наш зямляк займаў пасаду палкоўніка.

Жыццё Багуслава Радзівіла заўсёды было поўнае прыгод. Неяк ён выратаваў жыццё шведскаму каралю. Ангельскі ж кароль з нагоды прыезду нашага гетмана здольнасці архітэктара. Ён зрабіў праект гарадскіх умацаванняў Слуцка, у якім уладарыў. Пасля іх пабудовы гэты горад пачалі называць «bastionам Літвы».

Аднойчы князь трапіў у палон да татараў, але хутка выкупіўся за невялікія грошы, бо змог прыкінуцца бедным шляхцічам. Князя ведалі і як чалавека, які захапляўся мастацтвам. Ён пісаў рэлігійныя песні, збіраў карціны ліцвінскіх і замежных мастакоў. Багуслаў і сам нядрэнна майдаваў і меў здольнасць архітэктара. Ён зрабіў праект гарадскіх умацаванняў Слуцка, у якім уладарыў. Пасля іх пабудовы гэты горад пачалі называць «bastionам Літвы».

Нядрэнна валодаў Багуслаў і пяром. Князь пакінуў цікавае апісанне свайго жыцця — аўтабіографію. Нядайна яна вышла асобнай кнігай па-беларуску.

У сабранай князем бібліятэцы захоўваліся вельмі рэдкія рукапісныя і друкаваныя кнігі на дзясятках моваў. Асабліва падабаліся гаспадару выданні, прысвечаныя мастацтву, архітэктуры і географіі. У гэтым кнігаборы знаходзіўся і старажытны летапіс з мнóstvамі каляровых малюнкаў-мініяцюраў. Ён зброяўся, і вельмі цікавіць сучасныя вучоныя. На старонках летапіса шмат малюнкаў з гісторыі нашай зямлі. Там можна убачыць выявы Рагнеды і Рагвалода, бітву на Нямізе, захоп у палон полацкага князя Усяслава Чарадзея. Па імені былога ўладальніка летапіс так і называюць — Радзівілаўскі.

Трэба дадаць, што імя Багуслава Радзівіла добра ведаюць жыхары Жодзіна. Яны лічаць князя заснавальнікам свайго горада.

Пытанні і заданні

1. Якімагнаці роду нашай дзяржаве быў самым магутным? Раскажыце пра яго пачынальніка.
2. Які горад лічыўся Радзівілаўскай сталіцай? Назавіце гарады і мястэчкі, якія таксама належалі Радзівілам.
3. Чому Юрый Радзівіла назвалі «Літоўскім Геркулесам»? У якіх бітвах ён перамог?
4. За што мы памятаем гетмана Мікалая Радзівіла Рудога?
5. Хто такі Мікалай Радзівіл Чорны?
6. Дзе захоўваецца цяпер рыцарскае ўзбраенне Мікалая Рудога і Мікалая Чорнага? Як яно туды трапіла?
7. Раскажыце пра незвычайны лёс Барбары Радзівіл.
8. Як князь Мікалай Крыштоп Радзівіл атрымаў мянушку «Сіротка»? Чым ён праславіўся?
9. Як Мікалай Сіротка падарожнічай у Святую Зямлю?
10. Што зрабіў князь Мікалай Сіротка для роднага Нясвіжа?
11. Як барапіў Вялікае Княства Літоўске гетман Януш Радзівіл? Чому ён вырашыў падпісаць дамову пра вунію з Швеціяй?
12. У якія прыгоды трапляў Багуслав Радзівіл?
13. Што вы даведаліся пра Радзівілаўскі летапіс? Чому яго так назвалі?

Помнік Мікалаю Сіротку

ПАМЯЦЬ

БАЛЮЧАЯ СТРАТА

Яўген ЛЕЦКА

Мікола Дзяшкевіч нарадзіўся ў патрэбны для Беларусі час і мог стаць волатам нацыянальнага Адраджэння, але, на жаль, ягонае жыццё раптоўна абарвалася на трагічна-гераічным маладым узлёце.

Было яму тады ўсяго 24 гады. Але здолеў ужо яскрава і грунтоўна заявіць пра сябе як удумлівы пошукавік-навуковец, пранікнёны тэатральны і літаратурны крытык.

Мы з Міколам — блізкім земляком. Ягонае вёска Пагора знаходзіцца ў трох кіламетрах ад Шчорсаў, кудою я сотні разоў мінаў, едучы з Мінска ў родныя мясціны.

Нарадзіўся Мікола 11 траўня 1947 года. Змалку выявіў незвычайныя здольнасці да ведаў. Старэйшы ад яго на дзесяць гадоў брат Аркадзь сведчыў: калі Міколку было чатыры гады, да іх прыехалі сваякі і вельмі здзівіліся, убачыўшы, што малы трывмаў у руках газету і нібыта чытаў. «А што тут такое, — пашкнуў плячыма бацька. — Ён ужо даўно вывучыў літары, а цяпер шпарыць хоць бы шт...».

Мікола меў цвёрды намер паступаць у колішні тэатральна-мастацкі інстытут (цяпер Акадэмія мастацтваў) у Мінску. Здаў экзамены на выдатна, але яго не залічылі па той прычыне, што ад нараджэння меў дрэнны зрок і ўвесі час хадзіў у акулярах. На падставе здадзеных адзнак без экзаменаў прынялі на бібліятэчны факультэт Мінскага педагогічнага інстытута. Вучыўся ахвотна і без натугі. Здольнага хлопца заўважыла пільнае вока колішняга камандзіра партызанскаі разведкі, а тады загадчыка кафедры беларускай мовы прафесар Фёдар Міхайлавіч Янкоўскага. Вось як пра той момант згадваў гэтыя найшудоўнейшыя чалавек і педагог, які падтрымаў не адзін дзясятак таленавітых хлопцаў і дзяўчат, дапамогшы ім стаць сапраўднымі беларусамі:

«...Была нечаканая сустэрча, нечаканае знаёмства. На вечары студэнцкай самадзейнасці групка студэнтаў, у тым ліку Мікола, выступалі з літмантажам. Побач са мною ў зале сядзеў дэкан бібліятэчнага факультэта. Я і распытаўся ў яго пра таго студэнта, роля якога ў літмантажы была больш складаная, чым у іншых. Яго выкананне сваёй ролі мне вельмі імпанаўала. Дэкан паклікаў Міколу, пазнаёміў. Вечар скончыўся, а мы ўтром сядзелі ў актавай зале. Я пацікавіўся, адкуль ён, як здаваў і здае літаратурны і літаратурразнаўчы курс, як у яго з веданнем беларускай літаратуры, беларускай гісторыі... И ён расказаў: «Гісторыя беларускай літаратуры? Не, увесі націск на савецкую пасляваеннага часу. И аднае гадзіны не чыталі гісторыі Беларусі... За чатыры гады вучобы на бібліфаку і аднае гадзіны роднай мовы не было...».

Менавіта Фёдар Міхайлавіч, ведаючы, што з'явілася вакансія

Мікола Дзяшкевіч

ў музее Янкі Купалы, параіў Міколу пайсці туды на працу.

Дырэктарам музея тады працаў яшчэ адзін руплівец беларушчыны, крытык і літаратурразнаўца Уладзімір Юрэвіч, які многім жыхарам Беларусі запомніўся як выдатны вядучы радыёпраграмы «Роднае слова». Працаўшы у такога кіраўніка для маладога хлопца было сапраўднай знаходкай, радасцю і шчасцем. Цяга да ведаў узмініла. «Здаецца, каб было трохі больш гадзінаў у сутках, — прызнаваўся аднойчы мне, як дырэктару Купалаўскага музея, — прачытаў бы ўсё... Асабліва Купалава і пра Купалу...»... Купала быў яго захапленнем змалку, з верша «Хлопчык і лётчык». (...). Ен жыў Купалавымі вобразамі, марыў яго марамі, дзейнічаў як Янка Купала, як бы сплючохаў свой доўг сціплага экспурсавода перад людзьмі, перад народам», — успамінаў У. Юрэвіч.

Не перастаўаў Мікола захапляцца і тэатрам. Ён, як сведчыў прафесар Аляксей Пяткевіч, абавязкі навуковага супрацоўніка музея Я. Купалы сумяшчай з працай у тэатральнай студыі Мінску. Ен дзейна цікавіўся тэатральным жыццём, часта быўаў на спектаклях, быў асабістам знаёмы з многімі артыстамі і пісаў у друкі пра іх і пра тэатр увогуле, найбольш пра самыя блізкі і яму найраднейшыя, Купалаўскі.

Ва ўнісон з Уладзімірам Юрэвічам, але дадаючы ад сябе істотныя моманты ў асэнсаванне ўзаемасувязі М. Дзяшкевіча з беларускім тэатрам, піша ва ўспамінах доктар мастацтвазнаўца,

Гэту загадку нацыянальнай культуры Мікола яшчэ не паспей разгадаць. Але адчуваў яе інтуітыўна. Шмат над чым задумваўся. Жыццё падказвала. Сустэрчы з людзьмі. І ў першую чаргу — з людзьмі мастацтва».

Усё гэта бачыў і скрушила перажываў малады Мікола Дзяшкевіч, у якога рамантыка правяралася жыццёвай практикай. И ў яго спаквала выспявалася рагшэнне

здзейніць на новым жыццёвым вітку колішнюю тэатральную мару, але цяпер ужо не ў ролі артыста, а рэжысёра...

Быў ў Міколы Дзяшкевіча і яшчэ адзін талент — пісьменніцкі. Адчуць здольнага літаратарапа найперш можна па тым, як ён валодае словам, стылем, умее весці нязмушаную гаворку, маляваць вобраз. И гэта добра адчуваеща там, дзе ён піша пра артыстаў. Наш вядомы пісьменнік Уладзімір Дамашэвіч, які на той час працаўшы у часопісе «Полымя» ў аддзеле крытыкі і рыхтаваў да друку адзін з найбольш значных артыкуулаў М. Дзяшкевіча «Ад вытокаў радаводных», пакінуў нам вось такое сведчанне:

«Калі імя Міколы Дзяшкевіча стала сустракацца на старонках газет і часопісаў, многія лічылі, што гэта будзе прынцыповы крытык, чулы да слова, што ў яго добры густ і аналітычны розум.

Прыблізна гэта я і сказаў Міколу, і ён успрыняў мае слова не як хлопчык, а як сталы мужчына. Відаць, ён і сам ужо ведаў сабе цану. И гэта, па яго словам, не галоўнае ў яго работе. «Хутка я пачну пісаць прозу», — сказаў ён.

Я радаваўся за яго, ён мне спадабаўся з першага разу, гэты юнак з інтэлігентным тварам і разумнымі вачымі. Я верыў у яго слова і казаў сабе: «Проста выдатна, што мы будзем мець яшчэ аднаго перспектывнага празаіка».

Пра Міколу мне расказаў наш агульны старэйшы сябар Алеś Траяноўскі, чалавек шчодрай душэўнай дабрыні, рамантык, які, будучы надзвычай паглядным мужчынам, так сваёй сям'і і не прыдбаў, бо заставаўся па донкіхоцку верным сваёй першай каханай. Свой бацькоўскі клопат і ласку аддаваў тым хлопцам, якія прайдзялі цікавасць ці былі аддадзенія беларушчыне. Мяне найбольш зацікавіла і ўзрушыла, што мы з Міколам землякі і, зусім верагодна,маглі сустракацца на гуляннях у Шчарсоўскім клубе, куды я зредзь часу наведваўся, а ён, напэўна, бываў там і часцей. Алеś Пятровіч падмеўся нас пазнаёміць, але нешта адкладваўся, напэўна што па маёй віне, бо я тады вучыўся ў аспірантуры, быў вольным казаком і, на жаль, не такім уседлівым за кнігамі, як Мікола. Бо яшчэ з другога курса ўніверсітэта захапіўся працай гіда-перакладчыка і вандраваў з замежнімі турыстамі ўздоўж і папярок былога Савецкага Саюза. Быў ад Міколы далёка і тады, калі адбылося тое трагічнае здарэнне на Нёмане, пра якое мне цяпер падрабязна распавёў ягоны брат Аркадзь Аляксандравіч, які на той час выконваў абавязкі старшыні калгаса.

Раскашавала лета, і Мікола прыехаў на адпачынак у родныя мясціны. У першы ж дзень патэлефанаваў брату і папрасіў абавязкова вечарам прыехаць у бацькоўскую хату, паабяцаўшы пачаставаць арыгінальным пітвом. Яны разам з бацькамі выпілі туую пляшку «Пасольскай», потым браты выйшлі на двор, крыху пастаялі, і Мікола ўзрушаным голосам прамовіў:

— Слухай, Аркадзі! У мяне да цябе просьба. У цябе падрастуюць дзве дачкі, слáўныя разумныя дзяўчынкі. Я даю табе слова, што зраблю ўсё, каб дапамагчы ім стаць на ногі. Але паабяцаі мне, братка, што ты, калі што са

мною здарыцца, не пакінеш без дапамогі майі дачушки Ірынкі...

— Што ты, Коля, кажаш! — спачатку знікаваў, потым устрэпянуўся ад пачутага Аркадзя.

— Што ты чаўпеш, што з табою здарыцца!..

— Я і сам не ведаю — нейкі цяжар на сэрцы...

На тым яны ў той вечар развітліліся, а назаўтра Мікола зноў патэлефанаваў і папрасіў падвезці яго разам з братавай (Аркадзевай жонкай) і пляменніцамі на Нёман. Аркадзь папрасіў прарабчэння, што вельмі заняты, але паабяцаў прыслать шафёра з машынай. Той адвёў, які папрасіў Мікола, пад шчорсаўскі мост, які яшчэ за царскім часам меў стратэгічнае значэнне, але ў апошнюю вайну яго ўшчэнт разбамблі немцы, застаўшіся толькі высозны насып-пад'езд да колішняга высадачнага моста, замест якога пабудавалі так званы плывучы з дошак, які ляжаў на вадзе...

Шафёр круцянуўся на Нёман і праз якое паўгадзіны вярнуўся назад, падаў Аркадзю Аляксандравічу скамечаныя грошы. Той здзіўлены лыпнуў вачымі.

— Брат прасіў узяць бутэльку і, як стане менш клопату, прыехаць да яго.

Аркадзь сумеўся. Нейкае наслінне ці што: Коля ж выпівамі ніколі не быў. Прыйгadалася ўчарашня размова вечарам на панадворку, і невыразная цяжкая трывога аpanавала душу. Барэлжэй уходаўся і загадаў шафёру ехаць на Нёман.

Тое, што адбылося, можа стаць асновай для мастацкага твора, навэлія пра апошні дні і гадзіны Міколавага жыцця.

Як пад'ехаі да насыпу, Аркадзь зразумеў, што здарылася непапраўнае...

Як заўжды, калі надараўся вольная хвіліна, Мікола дастаў книгу і засядзеў ў чытальні.

Братава з дачкою Оляй тым часам увайшлі ў раку і пачалі купацца. А потым пачуліся крыкі, ляманты, і Мікола ўскочыў на ногі. Маці з дачкою неяк не ўзметку адплылі ад берага на быstryню, і плынню іх аднесла ў бухту, дзе заўсёды віравалі вадакрутвы-віры, у якіх, дарэчы, на памяці старожылаў загінулі 22 чалавекі...

Ён нырнуў, вынырнуў і імкліва пачаў рэзак плыні у на-кірунку да той бухты. Выхапіў дзяўчынку, абхапіў яе адною рукой за стан, падплыў да берага, выпхнуў дзіця з вады, а сам зноў кінуўся туды, дзе віравала вада. Але на гэты раз з бухты не вынырнуў. Міліцыянер, які адпачываў непадалёку на беразе, таксама кінуўся ратаваць тапельца і выцягнуў з вады жанчыну. Яе адратавалі. А Міколу ў той дзень так і не знайшли.

Можна ўяўіць, што перажылі ў той дзень і ў туночку родненія. А назаўтра, як развіднела, на Нёман пабегла Міколава мама. Яе адгаворвалі, не пускалі, але нікога не паслухала і пабрыла па Нёмане галосчы: «Ах маё ж ты дзіцяцка родненькае, а мой дараці сыночак, а чаму ж я цябе не ўпільнавала, не ўратавала... А дзе ж ты падзеўся, а выплыў, родненікі. Ці ж мне самай тапіца...»

І здарылася неверагоднае: выплыла набрыньяла за ноч сынава цела.

ЛІТАГЛЯД

ЧЫСТАЧЫТАННЕ

Легал

Калі надарылася нагода
рэцэнзаўца «ДЗЕЯСЛОЙ»,
то найперш зажадалася
вось гэтай шчырай размовы
— агляду, абмеркавання яго
публікацый, погляду збоку...

Падумалася, што аўтарам часопіса не хапае зваротнай крытычнай сувязі, што яны вараща ў сваім соку, пакінутыя самі на сябе. Маўляю, надрукаваўся ў такім салідным выданні — і ўжо гэтым будзе задаволены, калі не шчаслівы. Таму — па прынцыпу бумеранга — паспрабуем вярнуць аўтарам уражанні ад кінутых імі на волю лёсу іх мастацкіх твораў і літаратурных тэкстаў...

Бадай, адразу вызначымся з найбольш важнымі, на мой погляд, публікацыямі апошняга па часе 47-га (чацвёртага за гэты год) нумара «Дзеяслова». Такіх чатырох: пачатак новага рамана Людмілы Рублеўскай «Сутарэнні Ромула», нізка верша Ігара Кулікова «Закон узаемнае невылечнасці», презентацыя інтэрнэт-часопіса «ПрайдзіСвет» ды прадстаўленыя Міхасём Скоблам вершы і лістыванне Ларысы Геніош.

Цягам усяго часу свайго выдання часопіс стварае ўражанне аднастайнасці, як стрыжнёванская, так і тэматичнай ды, можна сказаць, і аўтарскай. Дрэнна гэта ці добра? Адназначнага адказу быць не можа. Такім некалі быў «Новы мір». Тут і ўхвалы і папрок разам. Ухвалы за нацыянальна-ідэйную і грамадзянскую вытрыманасць. Але і адчувальнае ігнараванне паправак на час, які, між іншым, і ў мастацкім вызначенні застаецца рухомым.

Пачну з даволі таленавітай, амбітнай, дастатковая раскручанай і пазнавальнай літаратурнай дамы Людміла Рублеўская піша ў вельмі запатрабаваным цяперашнім гіблым часам нацыянальным накірунку і ў той прымальний маладой чытацкай аўдыторый манеры, як гэта рабіў трывца-сорак гадоў таму У. Караткевіч. Іншая справа, як пры сённяшнім ладзе беларускага грамадства такую літаратуру прапагандаваць... Але ж ці было тое лягчай і тады? (Што праўда, аднаташнасць тэматыкі твораў Л. Рублеўскай, дзе гісторычна-нацыянальны матыў уплятаецца ў кантекст сучаснага твора як нейкая рэтра-прышчэпка ў прычоску сённяшнім модніцам, нярэдка трывожыць.) Адчуваннае, што супраца пісьменніцы з вядомым літаратуразнаўцам і архівістам Віталем Скалабанам дае ёй шмат дакументальнай, невядомай шырокай публіцы, гісторычнай фактуры для новых творчых задум... Раман «Сутарэнні Ромула» напісаны ў стылі фэнтэзі: галоўная герояня Арсенія, рэдактарка і адносна маладая літаратарка, пераносіцца з цяперашнім часу ў пачатак мініулага стагоддзя. Пераход ад реальнага да «гульні» выпісаны

хоць і не зусім пераканаўча, але на дабротным мастацкім узроўні. У тканіну змысленага літаратурнага твора «ушываецца» дакументальная падкладка з реальнага жыцця, але белая ніткі, на жаль, застаюцца бачнымі. І ўсё ж пачатак твора пакідае ўражанне майстравіта напісанай разы, чытаецца лёгка, хоць яму і бракуе той высокай ідэйнай і псіхалагічнай (драматычнай) напругі, якая захоплівае ўсю чытацкую істоту, робіць яго (чытача) не назіральнікам, як у дадзеным выпадку, а саўдзельнікам, як, скажам, у лепшых творах А. Федарэнкі ці Ю. Станкевіча.

У рамане супрацьпастаўлены беларусы: усходнікі і заходнікі, праваслаўныя і каталікі, шляхта і просталюдзіны, паны і прыслуга... Менавіта іх узаемаадносіны ў грамадстве паўплывалі на палітычнае і грамадскае становішча беларускай рэспублікі (ды і на жыццё сённяшнія краіны таксама яшчэ ўпłyваюць). Вельмі добра, адметна і пры гэтым ненавязліва выпісаная фактура і партрэты герояў, хоць сам сюжэт развіваецца адсторонена, нераўнouочы як у эс (некаторыя апісані, скажам, знарочыстыя ўстаўкі пра А. Блока і М. Горкага, не адгырываюць ніякай ролі). Кантрастна выпісваецца (нават візуальна прачытаецца) наш сённяшні час з яго характэрнымі рысамі і тыпажамі (павет А. Сыс, гісторычны літаратар Вітаўт Чаропка падаўся мне прататыпам Вячкі Скрыніча, галіярэя «Падземка» і г.д.). Праўда, часам пачынаецца міжвольная фрывольная гульня ў само пісанне: сур'ёзны фрагмент раптам перарываецца нейкай жаночай сэнтиментальнасцю, якая разбівае чытацкае суперажыванне абарванага эпізода. Але што да стылёвага гладкапису, то ён як бы нівеліруе высокамастацкое і чыста літаратурнае ў Л. Рублеўскай — бо ўсё ж пісьменніцы браюе жыццёвага вопыту, таго, што яна іранічна называе «тварамі

асфальт» (у гэтым устаўным пісанкы, дарэчы, я нечакана пазнаў сам сябе: «стары паэт, які пакінуў пісаць вершы»).

Падчас ствараецца ўражанне, што не пісьменніца вядзе рэй (стварае сюжэт) твора, а здабытая (прачытаны ёй) архіўная матэрыялы выпрастаюць закрученую канву раманнай інтырігі... Такі пасаж. Студэнт П'янкоў выклікаецца ў наркамат замежных спраў для правядзення з ім агентурнай работы. Узнікае пытанне, чаму ён выкліканы ў гэту дзяржаўную ўстанову, а не ў ГПУ? Адтуль яшчэ дзве дэталі. Сеўшы, «П'янкоў страсяйнуў галавой і, каб адагаць морак, аддана ўтаропіўся ў мудрыя вочы намаляванага Леніна — вялізны партрэт у цяжкай багетнай раме вісеў, як мае быць, на сцяне за спіной гаспадара кабінета...». А напрыканцы аўдыенцыі той самы гаспадар «блаславіў» студэнта, «падпісціўшы належнага пафасу ў голас, і Сталін на сцяне, здавалася, ухвалына зірнуў мудрым прыжмуранным вокам».

Зрэшты, па tym часе вісела ў высокіх кабінетах і па два партрэты. І ўсё ж, чытаючы наступнае, пачынаеш разумець аўтарскую алюзію: «Яе перасмыкала ад адчування, што насамреч трапіла ў ту эпоху, калі на сцяне віселя вусатыя партрэты, а навуковыя дыскусіі заканчваліся расстрэламі. Нават нейкая даўжынёй з глыток паўза ўзнікла ў асэнсаванні рэалій...». Вось гэта паўза асэнсавання рэалій і вартая, каб скасаваць увесі мой негатыўныя крытычныя свербы...

Партрэт галоўнай герайні, які ў чытача асасырыуецца з аўтарскім (у нашым часе) і Алеся Вяжэвічам (родзіча Арсеніі ў прамінульным) падаецца не толькі ў ружовых фарбах, а ў некаторых момантах негатыўна і нават асуджальна. Шкада толькі, што нярэдка ў Л. Рублеўскай цэнтральная ідэя твора (у дадзеным выпадку нацыянальная) ПАЎСТАЕ над ідэяй мастацкай. Таму

хавае, а падчас нават выстаўляе напаказ, як бы парадыруючы згаданых паэтаў, альбо ўрэшце цэнтрунна «сцябаещца» ад лішніцы іх умоўнага, але назойлівага куратарства:

Ад усяго чалавека табе
застаецца ўсё.
Ўсё абсолютна.
За выняткам чалавека.

Альбо гэтыя, пазнавальныя па іх бацьку, маскультурныя сімвалы, што, як лакумусавы паперкі, выяўляюць прадаўжалінікаў роду яго пазіі: Чычэн-Іцу, Паца-ваца, Лах-Нэсы, Тытыкала, Мацу-Пікчу... Агулам, нестас жывых чалавечых пачуццяў: болю, радасці, перажыванні юнатральнага жыцця. Але што дзіўна, гэтыя па-свойму арыгінальныя паразкі вершаў, напоенныя сокам з каранёў сапраўднай пазіі, не выклікаюць чытацкай алергіі. Гэта абнадзеявае. Што ж, будзем чакац ад даравітага маладога паэта творчага і мастацкага ажыўлення...

Презентацыя інтэрнэт-часопіса «ПрайдзіСвет» атрымалася больш чым удалая. Цэльнае ўражанне пакінула прадстаўленне партугальца Фэрнанду Пэсоа, які пісаў на роднай і англійскай мовах, пры гэтым хаваючыся пад рознымі псевданімамі. Гэта творца высокага парадку і даўно быў варта знаёмства з беларускім чытачом.

Што да мяне, то я пішу
прозу сваіх вершаў
І задаволены,
Бо ведаю, што спасігаю
Прыроду звонку
І не спасігаю знутры.
Таму што ў прыроды
ніяма нутра.
Іначай яна б не была Прыродай.
(Пераклад Кацярыны
Маціеўской.)

З прыемнасцю прачытаўся і парадайны Макс Бірбам са сваім «Энохам Сомсам» у перакладзе Юліі Цімафеевай. Думаю, у далейшым чытачоў варта знаёміць з жыццём і творчасцю аднаго-двох замежных творцаў (лепш было б, каб аднаго класічнага і аднаго сучаснага). Карысці, часам, больш, чым ад сваіх, калі ведаць меру і пропорцыі.

Артыкул М. Скоблы, новая верша Ларысы Геніош і яе лісты да Язэпа Найдзюка... Ёсць простица цудоўныя, выдыхнутыя пакутным холадам жыцця, верши пра нашу нацыянальную долю. Вось страфа з верша «Сыну»:

Май сэрца дзіцяці,
любі свой народ,
будзь прыкладам брацям,
будзь бацькам сіром,
у пекле — анёлам,
не толькі ў раю...
Я людзям для шчасця
цябе аддаю!

Не ўпэўнены, што яшчэ ў якога паэта я сустракаў такую гарнічнанепамысlnу метафору: будзь «у пекле — анёлам», гэта значыць, заставайся чалавечным і ў самай цяжкай сітуацыі. Але больш за ўсё ўзрэла яе неймаверна шчырая перапіска з Я. Найдзюком, асабліва ў парыўнанні з лістуваннем Я. Брыля і А. Адамовіча, якія змаглі-такі знайсці свае творчыя

нішы сярод камуністычнага паглуму і барабаннай рыторыкі. Яна, несавецкая беларуска, да канца не здае сваіх патрыятычных пазіцый у аточаным з усіх бакоў бальшавікамі нацыянальным акопе, дзе адно чалавеку засташца, і то — пащана і гонар. «Дарагі і родныя, зусім не кла-паціце, што малая рэнта! Неяк яно будзе. Я не належу да ССБП (маеща на ўвазе Саюз савецкіх пісьменнікаў Беларусі — рэд.), але мне запрапанавалі напісаць заяву ў Літфонд, толькі ж я не ўмей нічога прасіць... Таксама дрэнная «Міклошоўская» натура, але што зробіш, інакшай бышь не магу»...

Як заўжды таленавіта і адметна піша Леанід Дранько-Майсюк. Хоць яго аповесць «У Вільні і больш нідзе», як на мой погляд, усё ж жанрава выцягвае на эсэ. Зрэшты вартую реч як ні назаві — калі яна чытаецца з задавальненнем, гэта галоўнае. Праўда, у запале, даючы парады і павучаючы маладых літаратурных «неслухаў», якія ганьбяць у сваіх «сцёбных» тэкстах класікаў нацыянальной літаратуры, аўтар, услыўляючы свайго сябра і творцу У. Някля-

ева, называе рэдакцыю (творчы калектыв коліс элітнага часопіса) «Крыніцы» «неразумнай камандай» (гэта значыць, А. Розанава, В. Акудовіча, У. Арлова, А. Сідарэвіча, Ю. Станкевіча ды Л. Галубовіча?!), якіх Уладзімір Пракапавіч, аказвае, «песці і карміў з рук». Трэба ў крытычных месцах усё ж быць адэватным спадару эстету і ў парыве высокапарных прызнанняў не забывацца на речайнасць...

Што тычыцца завяршэння публікацыі вершаванай драмы Уладзіміра Някляева «Армагедон»... Сябар піста, Л. Дранько-Майсюк, напісаў у сваій дарожнай аповесці, што эсесістыка У. Някляева пра Янку Купалу і Якуба Коласа — «райскае пісьмо», а драму «Армагедон» назваў чамусці «вымысленай невераемна», магчыма гэта намёк на пісьмо пеклавае... Уласна я спашлюся тут на нядыўніе інтэр'ю вядомага драматурга Аляксея Дудара, які сказаў, што цяжка разумее публікацыю драматургічных тэкстаў у мастацкіх часопісах, паколькі іх трэба бачыць у сцэнічным выкананні. Такія творы — спажываў (і выпрабаванне) для рэжысёраў.

Ведаючы У. Някляева як аднаго з найлепшых нашых сучасных паэтаў, маю спадзеў, што і гэтая яго реч вартая шырокай публічнай увагі. Думаю, неўзабаве дачакаеся (у чым ён падчас сваёй прэзідэнцкай выбарчай кампаніі пастаянна запэўнівае) яе пастаноўкі на галоўнай сцэне краіны. А чытаць драму, прадзіраючыся праз церні курсіўных аўтарскіх рэмарак, занадта нярвовая праца (нераўнучы, як у прадмове аўтара, біць кошку галавой аб сцяну)... Нават для маёй не зусім тонкай натуры, таму — прабачаюся.

Два аповеды Паўла Анціпава. Прачытаў першы. Нікага ўражання. Падалося, што чалавек наўмысна піша безгустоўна ці насамрэч не выпрацаў уласнага стылю. Скажу, на сваю рызыку, таўталагічна і блізка да арыгінала: літаратурны стыль П. Анціпава на дадзеным этапе знаходзіцца ў фазе зацвярдзелага цімента. Другі аповед чытаць не стаў, і, можа, дарма... Тому пакуль ад прозы гэтага маладога пісьменніка мае «вочы шырокая расплюшчаныя, душу вярэдзіць непрамоўлене». Пара, аднак, Павел!

Вершы Дар'і Ліс таксама не ўразлі. Набор неўпардкаваных слоў і вывяржэнне эмоцый... Нешта падобнае да патухаючага вулкана — астыванне гарачай лавы і выпусканне пары...

А вось Анка Упала сям-там смешная (іранічна-саркастычная, правакацыйная, калі хочаце), асабліва ў «таўтаграмах». У некаторых месцах нават запала ў сэрца. Талент неардынарны, рэдкі для беларускай літаратуры, tym больш жаночай.

Дэбют Настасіі Кухарэнка атрымаўся даволі прыстойным, у сэнсе — чытэльнym. Неблагая заяўка на будучае. Разняволеная ў пачуццях і стылі, але не да стыхійнай аляпаватасці і віхураасці Валерыны Куставай. Зрэшты і тое, што яшчэ разбэрсане, з часам упараткуецца. Было што, а яно ёсць:

*Дамалюю табе крылы...
Каб ты лётаў асцярожна,
Каб жыццё насыць на крылах,
Бо ў далонях не ўтрымаць...*

Як сабе самой. Эсэ Віталя Тараса — пра жыццё і смерць, атэзіз і веру, Бога і д'ябла... Чытаецца з цікавасцю, але складваецца ўражанне, што

цытавання больш, чым уласнага. Размова вядзеца пра светалогіяд позняга Льва Талстога, а заадно і ўласнага бацькі (Валянціна Тараса).

Цікавыя згадкі Ванкарэма Нікіфаровіча пра паэта Уладзіміра Дубоўку («Краса ніколі не памрэ на свете: // Тварэнні дзіўныя прыносяць плён»), штырхі да творчага партрэта мастака Сяргея Рымашэўскага Юрася Барысевіча («Не шкадую, што я мас-так, мне падабаецца мець грошы з жывапісу»), калядная сцэнічная прыпавесць Галіны Каржанеўскай («Лепей шчупальцы прыняць. // Я паненка, а не...»).

Якія ж напрошавающа высновы з усяго прачытанага? Па-першае, што не дарма траціў час. Па-другое, што вартае пераважае шарагавае. Што ніяма абліятуна бяздзарнага. Што і без публікацый жывых класікаў часопіс не страціў саліднасці. Што бракуе аналітычнай чытэльнай крытыкі. Што хацелася б палемічнасці як паміж творцамі, так і ў саміх творах. Але ёсць тое, што ёсць — літаратура. Яна такая, якой я яе прачытаў. Жадаеце прачытаць па-іншаму — вазьміце ў руки 47-ы нумар «Дзеяслова».

▶ ПАМЯЦЬ

БАЛЮЧАЯ СТРАТА

М. Дзяшкевіч — апантаны эккурсавод Купалаўскага музея. З архіва аўтара.

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 19.

Край наш урадлівы, і быў да нядыўна густа заселеным. А тая мясціна, пра якую тут размова, асабліва: вёска на вёсцы, хата на хаце. Ад Шчорсаў пачынаючы Краскоўскія горы, а потым Пагора, Воўстухава, Вірышча, Лясок, Заполле, якое падыходзіць пад самыя Карэлічы. Краскоўскія горы падаравалі Беларусі чалавека магутнага: слыннага для 20-х гадоў эканаміста, доктара науک, пісьменніка, аўтара выдатных апавяданняў і рамана «Драпежнікі». Але і на долю Янкі Нёманска (Івана Андрэевіча Пятровіча) знайшліся драпежнікі. У 1937 годзе ён быў арыштаваны і

асуджаны Ваеннай калегіяй Вярхоўнага суда СССР да выключнай меры пакарання, і расстрэляны 30 кастрычніка 1937 года.

Спытаеце: за што? Ды за тое, што быў свядомым беларусам, чалавекам таленавітым, выдатным арганізаторам і займаў у дзяржаве ключавыя пасады. І хіба гэтага было недастатковага для крыважэнрнага сталінскага рэжыму?!

Таму і заходзіцца сэрца шчымлівым болем, калі праяздждаеш міма родных вёсак, якія ўсё больш аблазлюджаюцца, дэмаралізуецца і на вачах паміраюць...

Трагічны зход з жыцця Міколы Дзяшкевіча стаўся балочай стратай для ўсёй нашай культуры. І май асабістым болем таксама. Магло б, вядома, усяк скласціся, але падобнага на Міколу, роднас-

нага мне па поглядах, па разуменiu свайго ававязку перадъюшчём, маральна чыстага і па-грамадзянску мужнага сярод землякоў сустэрэць не надарылася. А мо і ўвогуле. Мы душа ў душу жылі і сябравалі з Рыгорам Семашкевічам, але і яго ў маладым веку напаткаў трагічны лёс. Такім людзям, такім сябрам заменены няма...

Я ўдзячны лёсу і асабіста светлай душы і яснага разуму чалавеку Міхалу Фёдаравічу Дубянецкаму, што ён падгаварыў мяне перайсці з Інстытута літаратуры АН БССР на працу ў выдавецтва «Мастацкая літаратура» і даў магчымасць, як загадчыку рэдакцыі крытыкі і драматургіі, выдаць каля сотні кніг, патрэбных нашаму нацыянальному Адраджэнню. І ён, і галоўны рэдактар выдавецтва Серафім

Андраюк з поўным разуменнем паставіліся да маёй прапановы выдаць лепшыя са спадчыны Міколы Дзяшкевіча разам з успамінамі пра яго блізкіх сябров. У выніку быў складзены і выдадзены ў 1991 годзе томік «Ад вытокаў радаводных» — своеасаблівы вянок на магілу Міколы Дзяшкевіча, якай ў яго родным Пагоры.

P. S. Гэты тэкст быў напісаны ў 2007 годзе — для Міколы Дзяшкевіча юбілейным. 11 траўня 2007-га яму споўнілася 60 гадоў. Можна толькі ўяўляць, чаго ён мог дасягнуць за непражыты час. І пакінуў ён гэтае жыццё на высокай ноце, ратуючы ад смерці іншых. Дык ня јужо мы не павінны схіляць галаву перад ягонай светлай памяццю? Памятаюць родныя і шануюць гэтую памяць. Але такія, як Мікола, належалі не толькі сваім сям'і, але і Беларусі...

Аднак артыкул, прымеркаваны да 60-годдзя Міколы, «адляжаўшыся» ў дзяржаўным выданні (часопіс «Маладосць»), публікуецца ўпершыню — аж праз трэћы з гакам гады.

У нас шмат гаворыцца і пішацца пра выхаванне моладзі, і нават дзеля гэтага створаны шматтyscianы моладзевыя структуры. Але, часцей, усё абліяжоўваеца дэкларацыямі, нібыта высокімі, але насамрэч пустымі словамі. А такія рэальныя ўзоры і прыклады высокага грамадзянскага ававязку, высакароднасці і маральна чысціні, незвычайнай працавітасці, што былі праз усё кароткае жыццё ўласцівы Міколу Дзяшкевічу, застаюцца неасэнсавымі і ў сапраўды выхаваўчых мэтах не скарыстанымі. Наколькі мне вядома, ні ў Дзяржаўным педагогічным універсітэце імя Максіма Танка, да якога раней належалі бібліятэчныя факультэты, ні ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў, дзе ён ціпер функцыянуе, ніяма абліятуна ніякіх слядоў і адзнак, што тут наўчаваўся Мікола Дзяшкевіч... Нічога не зроблена для ўшанавання светлай памяці земляка і на мясцовым

узроўні. Мо з-за таго, што ён нібы застаўся на памежжы дзвюх ВНУ, Наваградскага і Карэліцкага раёнаў, а Воўстухаўскай дзесціцігодкі ўвогуле не існуе: купка пагорскіх дзяцей ходзяць вучыцца ў Запольскую СШ. І чалавек нібы загубіўся ва ўсіх гэтых пературбациях...

Аднак закончыць мне хочацца на больш светлай аптымістичнай ноце, звязанай з працягам роду, шанаваннем маральных і духоўных каштоўнасцяў, якія спавядаю і адстойваю Мікола, ніхай сабе і на больш вузкім, але насамрэч вельмі важным, бо яны мацуюць трывалы грунт жыцця. Звяртаюся да ўспамінаў найбліжэйшага сябра Міколавай маладосці артыста Алеся Лабанка, на жаль, ужо таксама нябожчыка:

«Мікола размаўляў па-руску, па-польску, па-беларуску, і адно дома ён гаварыў толькі па-свойму: «Калі ласачка, тато, мамо». А якая шчырасць была ў тых словаў, якая дабрыня і ласка!.. І колькі там было слоў, якія ўжо павыкарчоўвалі з нашай памяці і з нашай свядомасці! Адтуль, з дому, як я разумею, былі і яго душэнная дабрыня і нейкая безбаронная даверлівасць».

А вось сведчанне Уладзіміра Содала:

«Апошняя мая сустрэча з Міколам была на плошчы Перамогі. Мікола быў у адпачынку і збіраўся ехаць у вёску да бацькі. Гаварылі мы з ім падчас той сустрэчы шмат пра што. Раіўся, як зрабіць, каб яго дачушка аднолькава прыгожа размаўляла з маленствам на беларускай і рускай мовах».

Ад той пары мінула 36 гадоў. Міколава дачка Ірынка, слава Богу, вырасла, выгадавалася, вывучылася, набыла вышэйшую адукацыю інжынера, закончыўши Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт.

З Ірынай Мікалаеўнай я нядаўна ўпершыню размаўляў па тэлефоне і ціха, моўчкі радаваўся, што яна свабодна валодае нашай роднай мовай, мовай яе пагорскіх дзядоў і свайго бацькі, які рупіўся не толькі пра сваю сям'ю, але і каб жыла Беларусь.

СВЕТ**24 (16)**

► СУСТРЭЧЫ

«ПАПУЛЯРНАЯ МУЗЫКА З ВІТУЛЫ» Ў МІНСКУ

Пасольства Каралеўства Швецыя ў Беларусі сумесна з Цэнтрам шведскіх даследаванняў правяло прэзентацыю беларускага перакладу рамана шведскага пісьменніка Мікаэля Ніемі «Папуллярная музыка з Вітулы». Яна адбылася 20 кастрычніка ў актавай зале філалагічнага факультета БДУ.

Раман Мікаэля Ніемі «Папуллярная музыка з Вітулы» выйшаў у Швецыі ў 2000 годзе. Яго першапачатковы наклад складаў 4000 асобнікаў, праўда, сам пісьменнік лічыў, што такая колькасць была заўшчнай. Але кніга адразу зрабілася бестсэлерам, і на дадзены момант у Швецыі прададзена ўжо больш за 800 000 асобнікаў. Акрамя таго, раман быў перакладзены на 25 моваў свету. Па-беларуску ж «Папуллярную музыку з Вітулы» пераставала Вольга Цвірка.

Чытач трапляе ў 1960-70-ых гады, у маленкі паячніца гародок Паяля на мяжы Швецыі і Фінляндый. Тут асфальтуюць дарогі, адмірае сяймена земляробства і ўжыщчэ гарадка ўрываема рок-н-рол. Аднак старэйшае пакаленне супраціўніца новаўядзенням, адцягваючы ўваход сваёй мясцовасці ў сучаснасць. Галоўныя герой рамана — Мацці і яго сябар Ніла — мараць зусім аб іншым жыцці, абытм, якое магчыма толькі па-за межамі іх роднай Паяля...

У прэзентацыі ўзялі ўдзел аўтар рамана — папуллярны шведскі пісьменнік, а таксама Уладзімір Арлоў, Валянцін Акудовіч ды амбасадар Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан. Хіт-майстрам і вядучым імпрэзы быў Віктар Шалкевіч.

Мікаэль Ніемі быў гостем і Саюза беларускіх пісьменнікаў, на сядзібе якога адбылася дзвохгадзінная сустэречча-гаворка шведскага празаіка з кірауніцтвам СБП.

Н.К.

► ПРЕМІИ

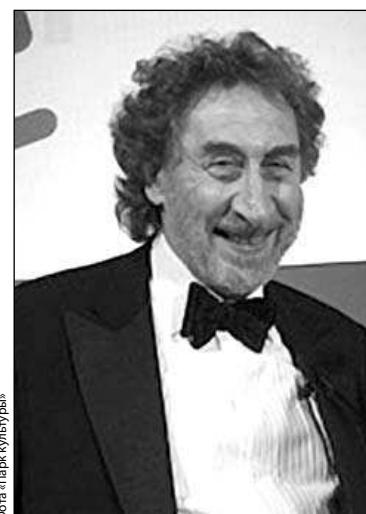
АНГЕЛЬСКІ «БУКЕР-2010»

12 кастрычніка 68-гадовы брытанскі пісьменнік і журналіст Говард Джэйкабсон (Howard Jacobson) стаў уладальнікам Букераўскай прэміі за кнігу «Пытанне Фінклера» — камедыйны раман пра двух сяброў і сутнасць ангельскага габрэйства.

Говард Джэйкабсон ужо двойчы мог атрымаць гэтую самую прэстыжную ўзнагароду ў брытанскім літаратурным свеце: у 2002-м яго раман «Ночы Калукі» быў сярод лаўрэатаў Букераўскай прэміі, а ў 2006-м туды ж патрапіў яго раман «Хто шкадуе».

Нават брытанскія букмекерскія канторы не чакалі, што гэтым разам Говарду Джэйкабсону нарэшце пашанцу...

Пасляцырымоніі ўзнагароджання, якая па традыцыі прыйшла ў цырыманіяльны ратушы лонданскага Гілдхола, лаўрэат прызнаўся,

Фота: Піятр Културка

што быў абсалютна спакойным з моманту вылучэння ў доўгі спіс намінантаў: «Мяне з дзяцінства выхоўвалі нічога не чакаць».

Смешны і адначасова журботны раман «Пытанне Фінклера» Говарда Джэйкабсона распавядае аб сустэречы Джульяна Трэслава, былога прадзюсара ВВС, і папуллярнага габрэйскага філософа Сэма Фінклера з іх настаўнікам

Лайборам Севікам. Яны збіраюцца ў адзін з вечароў разам і аддаюцца ўспамінам аб мінулым. Адказваючы на пытанне, як атрымалася змясціць трагедыйныя ноткі ў камедыйным рамане, пісьменнік адзначыў: «Я смешны, таму што журботны».

На думку пераможцы, «Пытанне Фінклера» — яго самая лепшая і самая дарослая кніга на сённяшні дзень.

Пераможца Букераўскай прэміі-2010 Говард Джэйкабсон стаў багацейшым на 50 тысячяў фунтаў стэрлінгаў (такі прызывы фонд прэміі) і ў столькі ж разоў вядомей: вячэрня цырымонія ўзнагароджання транслювалася ў прымым эфіры па ВВС. Ужо на наступны дзень продаж рамана «Пытанне Фінклера», за які ён атрымаў прэмію, павялічыўся на сотні разоў. Кніга перамясяцілася з «топ-100» самых прадаваных кніг адразу ж на другую пазицію, саступаючы толькі кулінарнай кнізе Джэймса Олівера.

Сам Джэйкабсон прызнаўся, што вельмі рады атрыманню Букераўскай прэміі: яна абяцае прынесці яму не толькі прызнанне, але і новых чытачоў. «Я пішу ўжо трэццаць гадоў. Але многія адкрылі мяне (як пісьменніка) толькі цяпер. Я хачу, каб людзі мяне

чыталі, — сказаў Говард. — Мне так надакучыла, што мяне завуць недаацэненым пісьменнікам».

На пытанне аб тым, як ён плануе выдаткаваць прызывы фонд, лаўрэат адказаў не задумаўся: «На сумачку для сваёй жонкі».

«Усю суму?» — паспрабаваў удакладніць адзін з журналістаў. У адказ пісьменнік паіранізаваў: «А вы ведаецце, якія цяпер кошты?» І дадаў: «І на пару туфляў, калі застануцца гроши. Для маў жонкі, натуральна».

Жонка Говарда Джэйкабсона, элегантная Джэнні, прысутнічала на цырымоніі ўручэння «Букера» і клапацілася, каб муж бездакорна выглядаў падчас начных інтэрв'ю перад аўктывамі камераў. Даведаўшыся, на што будуць выдаткаваныя 50 тысячяў фунтаў стэрлінгаў (каля 75 тысячяў даляраў ЗША), яна толькі ўсміхнулася, сціснуўшы серабрыстую сумачку, з якой прыйшла на прыём.

Говард Джэйкабсон ужо мае планы на будучыню, хоць і жартуюнья: з моманту вылучэння ў кароткі спіс намінантаў Говард сур'ёзна задумаўся аб тым, каб напісаць кнігу, у якой бы распавядалася аб перажываннях пісьменніка ў чаканні ўзнагароды...

Наталля МІХАЙЛАВА

РАСІЙСКІ «БУКЕР»

Абвешчаны шорт-ліст літаратурнай прэміі «Расійскі букер».

інвалідаў «Дом, у якім...» ужо атрымаў «Расійскую прэмію» ў намінацыі «Буйная проза».

Алег Зайанчкоўскі ў спісах «Расійскага Букера» не пачатковец: яго першая кніга «Сяргееў і гарадок» патрапіла ў шорт-ліст, а «Пяцровіч» — у доўгі спіс прэміі. «Шчасце магчымае» — раман пра пісьменніка, які добра разбіраецца ў чужых лёсах, але заблытаўся ў сваім уласным.

Кніга Андрэя Іванава — прыгоды расійскага эстонца і індуса, якія ўцяклі ў Данію і жывуць у лагеры для ўцекачоў.

«Кветкавы крыж» Алены Калядзінай выйшаў у часопісе «Волгоградская литература»: у цэнтры яго сюжэту святар айцец Логін, які спачатку навучае вернікаў абагаўляць мясцовую прыгажунью Феадосию, а потым вінаваціць яе ў вядзьмарстве.

«Шалінскі рэйд» Германа Садулаева — спроба асэнсавання чачэнскай вайны. У «Клоцвоге» Маргарыты Хэмлін таксама прысутнічае вайна, але толькі

мімаходзь. Герайні рамана, знаходлівая габрэйка-украінка, якая перажыла ў дзяцінстве Другую сусветную, ператварылася ў авантурніцу, якая маніпулюе чужымі жыццямі ды «круціць» мужчынамі.

У конкурсі прымалі ўдзел літаратурныя творы, апублікованыя ў перыяд з 16 чэрвеня 2009 года па 15 чэрвеня 2010-га.

Сваіх намінантаў вылучылі 47 выдавецтваў, 9 часопісаў, 4 універсітэты і 11 бібліятэк.

Усяго на конкурс было пададзена 95 твораў, з якіх сфармавалі доўгі спіс у 24 пазіцыі. Журы, у якое ўвайшлі крытыкі Марыя Рэмізава і Марына Абашава з Пярмі, пісьменнік Валерый Папоў з Санкт-Пецярбурга і рэжысёр Вадзім Абдраштытаў, узначаліў празік Руслан Кірэяў.

Аб'яўляючы ў ліпені доўгі спіс «Расійскага Букера», Кірэяў адзначыў: «Тэксты розныя, але асабліва выразна праглядаюцца дзве тэндэнцыі: аўтабіографічная проза, сучасныя варыяцыі «Былога и дум», і проза, якая адлюстроўвае реальнасць апасродкавана, ствараючы новую, шмат у чым

умоўную рэальнасць, — варыяцыі «Гісторыі аднаго горада» Салтыкова-Шадрына. Якая тэндэнцыя пераможка? У Шадрына перамагла першая: свой творчы сліяў ён скончыў «Пашаонскай даўніной». Паглядзім, што будзе ў нас».

У пералік фіналістаў прэміі не ўвайшлі такія знакамітые прадстаўнікі лонг-ліста, як Даіна Лала, Андрэй Аствацатураў, Цімур Кібіраў і Віктар Пялевін.

Кожны намінант букараўскага шорт-ліста атрымае 60 тысячяў расійскіх рублёў (каля 20 тысячяў даляраў ЗША). А пераможцу дастанецца грашовы прыз, які сёлета вырас і складае 600 тысячяў расійскіх рублёў — у два з паловай разы большы, чым ангельскі «прататып».

У розныя часы «Расійскім Букерам» ганараваліся Булат Акуджава, Людміла Уліцкая і Уладзімір Маканін, а ў мінулым годзе прэмію атрымаў раман Алены Чыжавай «Час жанчын». Імя лаўрэата гэтага года будзе абвешчана ў пачатку снежня.

«Расійскі Букер» будзе прысуджацца ў 19-ы раз.

► КОНКУРС

ТВОРЫ ПРА ЖАНЧЫНУ

Паважаныя сябры!

ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» завяршае конкурс на лепшы літаратурны твор, у якім асвяляецца образ жанчыны ў сучасным грамадстве і асэнсоўваючы актуальная гендэрныя праўлемы.

На конкурс прымаюцца тэксты ўсемагчымых жанраў: паэзія, проза, драматургія, крытыка. Аўтарамі конкурсных твораў могуць быць і мужчыны, і жанчыны, і пачаткоўцы, і професіяналы.

Лаўрэатаў літаратурнага конкурса «Жанчына ў сучасным грамадстве» чакаюць прэміі, прызы і падарункі, а таксама семінары і майстар-класы з удзелам вядомых беларускіх і замежных пісьменнікаў!

Вы мaeце апошні шанец да 5 лістапада г. даслаць свае творы на

адресы: паштовы — 220112, Мінск, вул. Кузьмы Чорнага, д.31, п.906 (сядзіба СБП); электронны — sbp@tut.by.

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

► АКЦЫЯ

БУДЪМА З БЫКАВЫМ!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў і Рэдакцыйная калегія Поўнага збора твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля БЫКАВА запрашваюцца актыўістамі беларускага мастацкага слова і грамадскіх распаўсюднікаў з Мінска і рэгіёнаў Беларусі да супраць.

Мы хочам з вашай шчырай дапамогай прадаўжыць бясплатную перадачу ў бібліятэці нашай краіны (гарадскія, раённыя, універсітэцкія, школьныя) 8 тамоў прозы нацыянальнага класіка, якія выйшлі ў свет (наступныя тэмы ў стадыі падрыхтоўкі).

Будъма з праўдзівым і прароцкім словам Васіля Быкава!
Даведкі пад гарадскім телефоне ў Мінску: 200-80-91.